

סימן א'

א. נאמר בפרשת קדושים פרק י"ט פסוק כ"ז **"לא תקיפו פאת ראשכם ולא תשחית את פאת זקנך"**.

ב. וכתב הרמב"ם¹ שהטעם שהתורה אסרה להקיף את הראש, ולהשחית את פאת הזקן, הוא מפני שכך היו עושים כומרי עבודת כוכבים. וכתבו הפוסקים² שטעמו של הרמב"ם נלמד, ממה שנכתבו איסורים אלו בתורה, בסמוך לאיסורים שטעם איסורם הוא משום חוקות העכו"ם. שבפסוק כ"ו נאמר **"לא תנחשו ולא תעוננו"**, ובפסוק כ"ח נאמר **"ושרט לנפש לא תתנו בבשרכם וכתבת קעקע לא תתנו בכם אני ה'"**, שטעם איסורים אלו, מכיון שהם מחוקות העכו"ם³.

ג. ולפ"ז יש האומרים, שהמקיף ראשו או משחית זקנו, עובר בנוסף בלאו של **"בחוקות העמים לא תלכו"**⁴.

¹ והטור העתיקו בסימן קפ"א

² כן פירש בב"י ריש סימן קפ"א את דעת הרמב"ם. והב"ח חלק על הב"י במה שפירש שזו היא מקור דברי הרמב"ם אבל הסכים עם עיקרי הדברים.

³ ועיין בלבוש קפ"א שכ' "דהתם מפורש בקראי שהם משום חוקת הגוים, דגבי גדידה כתיב [דברים יד, א] בנים אתם לה' אלהיכם וגו', כלומר משום דבנים אתם לה' אל תלכו בחוקת שאר האומות דלאו בני ה' נינהו אלא בני העבודה זרה. וגם כן הכא גבי ושרט לנפש וכתובת קעקע כתיב אני ה', כלומר מה טעם שרט וכתובת קעקע לא תתנו בבשרכם, מפני שאני ה' וכתובת הקעקע הוא חוקת שאר עבודה זרה".

⁴ הב"ח הנ"ל. ועי' בדרכ"ת (ח) נ"מ לדינא מזה.

ד. אמנם, גם במידה וכומרי העכו"ם ישנו את מנהגם בזה, מ"מ איסורים אלו עומדים במקומם. שהיות ואיסורים אלו נאמרו בפירוש בתורה, הרי שלמדים מכך שמעשה זה שנוא בעצם לפני הקב"ה, מאחר שנהגו כן כומרי העכו"ם¹.

ה. והנ"מ היא, שאיסורים אלו תקפים אפילו כשעושה אותם רק משום שלום מלכות. והגם שבאופן כללי חוקות הגויים הותרו במקום שלום מלכות, במידה ואינו עושה אותם כדי להתדמות אליהם². מ"מ כאן שהתורה פירשה באופן פרטי איסורים אלו בהדיא, הרי שאסור לעשות כן בשום מקרה³.

¹ שו"ת ערוגת הבושם חלק יו"ד סימן קל"ז, ליישב מה שהקשה המנחת חינוך, מדוע לא הותר האיסור מאחר שאין נוהגים כן האידנא.

² יו"ד קע"ח ס"ב, וכפי שבאר הב"ח את ההיתר בזה.

³ הט"ז ביקש להתיר משום שלום מלכות לדעת הרמב"ם, אמנם המשנת חכמים שהובא במנחת חינוך תמה ע"ז, מאחר שכתוב כך מפורש בתורה אין מקום להתיר, ודוקא בחוקות הגויים במה שאינו מפורש בתורה, ונמסר לחכמים להגדיר את האיסור, אז יש להתיר, וכן העתיק בערוגת הבושם הנ"ל והסכים עמו.

סימן ב'

פרק א'

א. כתבו האחרונים¹, שמקום שיער הראש מתחיל מצד הפנים בעיקרי השערות שעל המצח. ומסתיים מאחור בעיקרי השערות שבסוף עצם הגולגולת [מקום הנחת התפילין], והשיער שלמטה משם נקרא שיער העורף ואינו שייך לראש. א"כ נמצא שסוף עצם הגולגולת מאחור מכוון כנגד עיקרי השערות שבמצח, כך שיוצא שאפשר להקיף בעיגול את מקום עיקרי שער הראש.

ב. אלא ששער שבצידי הראש [הוא מקום הצדעים], צומח כלפי מטה ומפסיק את רצף העיגול, כך שבהסרת שער הצדעים יהיה שער ראשו מוקף כעיגול. ועל השער שממקום העיגול ומטה על זה צוותה התורה **"לא תקיפו פאת ראשכם"**.

ג. ונחלקו הפוסקים, עד היכן נחשבים הצדעים לחלק מהראש, כך ששערם יחשב לפאות הראש. ומהיכן מתחיל חלק הפנים שהשער שבו יחשב לפאות הזקן.

ד. וכתבו הראשונים², שיש שני לחיים בצידי הפנים. העליון הוא מעל הפה, סמוך לאוזן על יד העין¹, בשווה לנקב שבאוזן,

¹ הב"ח האריך בביאור הענין ע"פ ספר קרבן אהרן. וכ"ה בפסקי רי"ד. וע' בריא"ז מש"כ לבאר דבר זה בע"א.

² מדברי המאירי מכות דף יג עמוד א' ובמאירי דף כא עמוד א'. והוא היותר מבואר בביאור דברי הראשונים שכתבו שהוא חוד לחי התחתון מתחת לאוזן במקום שהוא מתפרד ויוצא. וכן מבאר באופן ברור את מקום הלחי העליון.

בו מורגשת בליטת העצם, ונקרא **לחי העליון**. והתחתון הוא מתחת לפה [מעט נמוך מגובה השפתיים], ומקום בליטתו הוא תחת האוזן, בחוד שבקצה העצם ה**נוטה** מעט לצד אחורי האוזן, ונקרא **לחי התחתון**.

ה. והרבה מהראשונים² סוברים, שבליטת לחי העליון הנ"ל היא בכלל פאת הזקן, ורק מה שלמעלה ממנו נכלל בפאת הראש. ויש החולקים³, וסוברים, שדווקא ממקום בליטת הלחי התחתון ומטה הוא פאת הזקן, אבל כל מה שלמעלה ממנו, הרי הוא בכלל פאת הראש.

ו. וכתב המחבר, שיש כאן ספק מדאורייתא⁴, וע"כ על כל פיאת הראש עד ללחי התחתון שלמטה מהאוזן לא תגע בו יד⁵. אמנם, נהגו להקל לגלח במספרים כעין תער עד בליטת הלחי העליון, ושלל כהכרעת השו"ע⁶, ולקמן⁷ נבאר את טעם וסמך המנהג.

¹ תוס' שאנץ במכות שם.

² רמב"ם פרק י"ב הלכה ז. סמ"ג ל"ת נ"ח. חינוך רנב. פסקי רי"ד מכות דף כ: וריא"ז שם. טור בשם רש"י.

³ ריב"ן מכות דף כ עמוד א'.

⁴ כן הוא לשון הבית יוסף. לבוש סעיף ט'.

⁵ סימן קפא סעיף ט'.

⁶ עיין בקונטרס הביאורים דלפי מה שנתבאר שלחי התחתון מן הפה ולמטה בחוד המוטה לצד אחור לית מאן דחש ליה במספרים כעין תער. וכ"כ בשו"ת באר משה ח"א סי' ס"ב אות ט' ומסיק דמחמת טרחת הגלויות לא החמירו הרבה על העם בזה.

⁷ סימן ד' פ"ב ס"ד.

פרק ב'

- א. חמש פאות ישנם לזקן, שניים מב' צידי הפנים, ואחת למטה.
- ב. וישנם מספר דעות, היכן הוא מקום ב' פאות הזקן העליונות שמשני צידי הפנים. ובפרק הקודם נתבאר, שיש סוברים שמקום פאות הראש מסתיים מעל בליטת הלחי העליון, ומה שלמטה משם נכלל בדין פאת הזקן. ויש הסוברים, שבליטת לחי העליון הוא חלק מפאת הראש, ורק בליטת לחי התחתון, נכללת בדין פאת הזקן.
- ג. ומקום ב' פאות הזקן האמצעיות שמשני צידי הפנים **לדעת רש"י**¹, במקום חיבור עצם הסנטר לעצם הלחי גדלים מב' הצדדים שיבולי שער והם ב' פאות הזקן. **ולדעת ר"ח**, שני גבולי השפם מב' הצדדים הם ב' פאות הזקן.
- ד. ומקום פאת הזקן מלמטה **לדעת רש"י** הוא השיער שבאמצע הסנטר. **ויש סוברים**² שהוא בפיקת הגרגרת שמתחת לסנטר.
- ה. ופסק הטור, שירא שמים יצא ידי כולם, ולא יעביר תער על כל זקנו כלל.
- ו. והוסיף הרמ"א, שאפילו תחת הגרון לא יעביר תער, והטעם, שמא ימשך עור פאת הזקן, ויגלח שם בתער.

סימן ג'

¹ כל הדעות הובאו בטור סימן קפא.

² הטור בדעת הר"ח. אמנם הגר"א סימן קפ"א סק"ח, כתב שדעת כל הפוסקים שתחת הגרון אין שום פאה.

א. צווי התורה לאסור הסרת שיער הזקן, נאמר בלשון השחתה, שנאמר **"ולא תשחית את פאת זקנך"**. ולפיכך דרשו חז"ל, שכל האיסור הוא רק כשמגלח זקנו בתער, אבל אם מגלח זקנו במספריים, אפילו אם מסיר את השערות כדוגמת תער, הרי זה מותר¹.

ב. וביארו הפוסקים, שמספריים כעין [כדוגמת] תער, מגלחים את השיער סמוך לבשר ממש, ואינם משיירים מהשיער כלום² ואפילו קצת מן הקצת³, ועל ידי כך עור פניו נעשה חלק כאילו גולח בתער⁴.

ג. והראשונים⁵ כתבו, שתער מסלק את שרשי השערות. והגם שאינו עוקר לגמרי את השרש⁶ שהרי נשאר קצת מהשורש אחר הגילוח, מ"מ, הוא מגלח חלק מן השורש, [היינו חלק מהשיער

¹ מכות דף כ"א עמוד א.

² חכמת אדם כלל ס"ט סעיף ט"ז. קיצור שו"ע סימן ק"ע סעיף א'. ביאור הלכה סימן רנ"א ד"ה אפילו. ספר תפארת האדם אות ג'. ספר נדחי ישראל פרק כ"ו. חומת הדת פרק ו, ושם הלשון שמסירים כל כך עד שלא נשאר מאומה.

³ ביאו"ה, תפארת האדם, נדחי ישראל הנ"ל.

⁴ דריש"א קפ"א ס"ק ג'.

⁵ ריב"ן מכות דף כא עמוד א. פסקי רי"ד שם. תוספות נזיר דף מ עמוד ב ד"ה דתניא. פירוש הרא"ש לנזיר שם. פירוש רבינו הלל על הספרא תו"כ קדושים פרק ו. והעתקנו לשונם בקונטרס הביאורים.

⁶ ר"י מלוניל מכות פ"ג משנה ז'. ועי' קונטרס הביאורים דלפי"ז נדחו קושיות האחרונים על מציאות הדברים.

שנמצא מתחת לפני העור בתוך הגומא של השיער] וע"כ הוא נחשב כלי המשחית את הזקן.

ד. ולמדנו, ששיעור הגילוח לעבור על השחתת הזקן הוא כאשר הוסר השיער **עד ששוב לא שייך לגלחו בתער**. אבל באם נשאר שיער אפילו מעט מאוד בתוך גומת השיער ואפשר עדיין לגלחו בתער אין השחתה.¹

ה. אבל המגלח בתער ולא הצמיד הסכין על הבשר ממש, ונשאר מעט שיער שאפשר עדיין לגלחו בתער לא עבר על השחתת הזקן.²

ו. אמנם יש דעות³ שכל שגילח בתער ולא שייר שיעור שיער על פניו עבר על השחתת הזקן. ושיעור זה הוא שיוכל לכוף ראש השיער לעקרו.

ז. וע"כ במכונת תספורת שהחלק התחתון זז אם הוא חד כתער לדעה ראשונה⁴ היא מותרת מאחר שאין החוד לכוון הפנים א"כ יש שיור של מעט שיער ואין כאן השחתה. אבל לדעה השניה מאחר והזוג התחתון פועל וחותך בעצמו כתער ואינו משייר שיעור שיער הרי"ז אסור.⁵

¹ כ"ב הנוב"י מוהדו"ת סימן פ שכל עוד ששולט עליו התער שייך בו גילוח והשחתה ובקונטרס הביאורים הארכנו בהעתקת דבריו.

² כ"כ הב"ח סו"ס קפ"א וש"ך ס"ק ז, וכן פסק בשו"ת מנחם משיב סימן מ"ג.

³ כן כתב החת"ס באו"ח קנ"ד בדעת הסמ"ג, וכ"כ בשו"ת מלמד להועיל יו"ד סימן ס"ד כדעת הרמב"ם.

⁴ כ"כ בשו"ת מנחם משיב הנ"ל

⁵ היא דעת ועד הרבנים שם בשו"ת הנ"ל שחששו לאוסרו.

ח. ולהלכה קי"ל כדעה ראשונה אמנם יש חוששין לכתחילה להדר גם לדעה שניה.

ט. כתבו הפוסקים¹, שהמספר במספריים **שהם חדים מאד כתער**, יזהר לספר רק בחלק העליון [והיינו שיצמיד חלק אחד לעורו, ויזיז רק את החלק שמעליו], שמא בשעה שיזיז את החלק התחתון, ינטל השער רק ע"י החלק התחתון [ללא עזרת החלק שמעליו] ונמצא מגלח בתער.

י. אמנם רבינו הרמ"א² כתב שהמספר מתחת לגרון אין לו לחוש לזה.

¹ גליון התוס' שהעתיק הב"י והרמ"א בסעיף י'.

² סי' קפ"א סעיף י"א.

פרק ב'

א. וכתבו הראשונים¹, שמאחר שאיסורי השחתת הזקן והקפת הראש נכתבו בפסוק אחד, הוקשו האיסורים זה לזה, ואין איסור בהקפת שיער הראש אלא עד שישחיתו בתער, במקביל לדין שיער הזקן.

ב. ויש החולקים² עליהם, וסוברים שלא הוקשו זה לזה, וע"כ המקיף שער ראשו במספרים כעין תער, עובר על איסור הקפת הראש.

ג. והשולחן ערוך הכריע כדעה הראשונה מעיקר הדין³, אמנם כתב, שיש לחוש גם לדעה השניה.

ד. אמנם, כל זה הוא רק במידה ומגלח ממש סמוך לבשר, ואינו משייר מאומה, עד שנעשה חלק כאילו גלחו בתער, אבל אם שייר שער ואפילו קצת מן הקצת, אין זה בכלל מספרים כעין תער, ומותר לכל הדעות⁴.

ה. ועל כן כתבו הפוסקים⁵, שהמגלח את פאות ראשו מסיבה רפואית¹ או מטעם אחר, יזהר שלא יגלח סמוך לבשר ממש כנ"ל,

¹ הרמב"ם בסוף הלכות ע"ז. נ"י מכות שם בשם הרי"ד. ועוד ראשונים הביאם הב"י סימן קפ"א. וכ"ה בתוספתא.

² הרא"ש וסייעתו שהעתיק הב"י וע"ש שדחו הראיה מהתוספתא.

³ כן ביאר בשו"ת מהר"י שטייף סימן ע"ח משום שדעה ראשונה הביא המחבר בסתם ודעה שניה כתב וי"א וכו' ויש לחוש וכו'. וקרוב לזה העתיק הדרכ"ת ס"ק ד' מאחרונים. וע"ע בזה בשו"ת שואל ונשאל שהאריך בזה.

⁴ חכמ"א הנ"ל, קיצושו"ע הנ"ל, ח"ח הנ"ל.

⁵ חכמ"א הנ"ל. קיצושו"ע הנ"ל.

אלא ישייר לפחות קצת מן הקצת². ואחד מגדולי האחרונים כתב
עצה לזה, שכשמספר את מקום הפאות, יניח מסרק מתחת למספריים,
ובכך ימנע התקרבות המספריים לעור הבשר.

¹ דרכ"ת סימן קפ"א ס"ק ט"ז העתיק כן מכנסת הגדולה בשם ספר הזכרונות.

² ומשמעות הפוסקים הנ"ל דבמקום שאין צורך רפואי וכדו' אין ראוי לצמצם כל כך, וראוי להשאיר שיער הניכר היטב.

פרק ג'

א. מכונות הגילוח פועלת כעין מספריים, רשת מחוררת נצמדת לעור, השער נכנס בנקבי הרשת, והסכין שמעל לרשת, עוברת על הרשת וחוטכת את השער, מקביל ממש לאופן פעולת המספריים.

ב. ולכן, יש הרבה גדולים שהתירו¹ לספר במכונות גילוח הפועלות באופן המתואר בסעיף א'.

ג. ומאידך, היות ונראה לעין, שהמגלח במכונה, נשארים פניו חלקים ממש. לכן, יש גדולים שחוששים², שזה סימן שהעור נדחק בנקבי הרשת, והסכין העליון חותך בצמוד לעור, והרי יש כאן מעשה תער. וכעין מה שכתבנו בסימן זה פרק א' ס"ה.

ד. ויש אומרים³, שכדי לצאת מידי חשש זה, לא יהדק את המכונה לפניו, ואז גם אם גילח את השיער לגמרי אין את החשש

¹ לענין מכונת גילוח ידנית עי' בקונטרס הביאורים הארכנו להוכיח שכן כתב הח"ח בתפארת האדם, וכ"כ חתנו הגר"א הכהן בספר חסד לאברהם בשמו שכן הורה למעשה, ויישבנו את הסתירה מספרו ליקוטי הלכות. וכ"כ בשו"ת תירוש ויצהר סימן מ. שו"ת אורח משפט או"ח קכ"ח, נ"ג. שו"ת מלמד להועיל יו"ד סי' ס"ד. ולענין מכונות חשמליות התירו הגר"ח"ע גרוזינסקי והגר"י אברמסקי כפי שמעיד הגר"מ שטרנבוך שליט"א, הגר"צ"פ פראנק בהגהות הר צבי על הטור ובשו"ת הר צבי סימן קמ"ג. ומפורסמת דעת הגאון רבי משה פיינשטיין להתיר. דעת הג"ר יוסף הענקין בספר עדות לישראל עמוד 145. ובמכתב בספר יגל יעקב. שו"ת מהר"י שטייף יו"ד סימן ע"ח. שו"ת דברי יציב יו"ד סימן ס"א. שו"ת משנה הלכות ח"ו סימן ק"נ. שו"ת יביע אומר ח"ט בשם הגר"צ אבא שאול זצ"ל. ושם מהגר"מ מאזוז שליט"א שכן הורו גאוני תוניסיה וג' ירבה. וכ"כ בשו"ת שואל ונשאל ח"א צ"ז, ח"ג תי"ב. גם שמעתי שכן היה מורה הגר"י פישר זצ"ל.

² חלקת יעקב יו"ד סימן צ' בביאור מכתב הגר"צ"פ פראנק זצ"ל. הרבה מעידין כן בשם החזו"א ע' קו' הביאורים מכתב הגר"ח קנייבסקי שליט"א בשם אביו הסטייפלר והגר"נ קרליץ שליט"א בסו"ס חוט השני הלכות שבת ח"א עמוד י"ח.

³ הגר"צ"פ פראנק זצ"ל במכתב הנ"ל בחלקת יעקב. וכן שמעתי בשם הגר"ח"פ שיינברג שליט"א.

הנ"ל. ויש חולקים¹ עליו, וטוענים שאי אפשר לצמצם באופן כזה שנוכל להיות בטוחים בוודאות, שלא השחית עכ"פ שעה אחת. אמנם דבריהם צריכים עיון כמו שהארכנו בקונטרס הביאורים.

ה. עוד נראה, שאם תמצא מכונה, שאין הסכין שלה חד, כך שאינה יכולה לחתוך ללא עזרת הרשת, **א"כ לכל הדעות² אין חשש איסור בזה**, ויש מכונות רבות כאלה³.

ו. מכונות חדשות מדגם ליפט אנד קט, המיוצרות באופן שהשיער נמשך כלפי חוץ [כמו בפינצטה] ורק אז יחתך השער בעומק השורש, ודינו נתבאר בקונטרס הביאורים.

ז. אמנם גם הסומכים על דעות המקילים בזה, מ"מ צריכים ליזהר, ולהתייעץ עם מורה הוראה הבקי בדינים אלו ובמציאות המכונות, משום שהמכונות שונות כל אחד מחבירתה, ויש בזה כמה דעות באופן להורות למעשה והארכנו בתיאור כמה סוגי מכונות ודינם בקונטרס הביאורים.

סימן ד'

¹ הגר"נ קרליץ שליט"א בתשובה הנ"ל.

² מלבד האוסרים לגלח עד שנעשה עור חלק. ועי' הקדמה וקונטרס הביאורים שהעתיקנו בהלכות רק את הדעות הסומכים על פשט לשון הפוסקים.

³ וכ"כ בשו"ת מנח"י ח"ד סי' קי"ג בסופו שיש להעדיף מכונות שאין בהם סכין.

פרק א'

א. בפרשת אמור פסוק ה', נאמר לגבי כהנים "לא יקרחו קרחה בראשם ופאת זקנם לא יגלחו", ודרשו חז"ל¹ בגזירה שוה, שדין כהנים כדין ישראל.

ב. ולכן, אע"פ שבפסוק הנאמר אצל ישראל, כתבה התורה לשון השחתה, מ"מ, למדנו מכאן שאינו חייב אא"כ ישחית דרך גילוח כמו שכתוב גבי כהנים, דהיינו שמשחית שרשי השער באופן שדרך העולם לגלח בו².

ג. ומכאן למדנו³, שמותר ללקט את השערות במלקט או ברהיטני [כלים למריטת שער]⁴, אע"ג שהם משחיתים ועוקרים את השורש לגמרי, והטעם לזה כנ"ל, היות שאין דרך העולם לגלח בצורה כזו.

¹ מכות דף כ"א עמוד א, ובריב"ן שם ד"ה ופאת.

² ריב"ן שם ד"ה גילוח עבדי וז"ל גילוח מקרי דבדרך לגלח בהם. פסקי רי"ד על מכות שם וז"ל פי' בעינן גילוח שהוא תיקון שדרך העולם בכך. וכ"כ התוס' נזיר מ: ד"ה דאי. וע"ש דבאופן זה אינו קרוי גילוח. וע' קונטרס הביאורים דהר"י מלוניל יש לו פירוש אחר בזה.

³ משנה מכות כ' ובגמרא הנ"ל

⁴ זהו שיטת הרמב"ם בפ' המשניות, וכן פירש המאירי. אמנם רש"י שבת צ"ז עמוד א ביאר שהם כלים העשויים להחליק עצים והסכין תחוב בעץ שמונעו מלפגוע בעץ. והברטנורא פי' מלקט כדעת הר"מ ורהיטני כדעת רש"י. ויש שרצה ללמוד מכאן להתיר שימוש בסכין גילוח שצורתו כרהיטני של רש"י, ובליקוטי הלכות מכות פ"ג, ושו"ת בית אב ח"ה ס' רל"ב, ושו"ת מנחם משיב דחו דבריו דמאחר שכיום מייצרים אותו לצורך גילוח ודרכו לגלח בו הרי"ז בכלל דרך גילוח. ע' קונטרס הביאורים פרק ג' דעת הח"ח.

ד. וכן מותר להסיר שערות זקנו ע"י סס¹, שאין זה מעשה גילוח כלל. וכתבו הפוסקים, שיזהר שלא להסיר את הסם ע"י סכין, שמא עדיין מחובר שער לשורשו, אלא יסירו בידו או במקל שאינו חד.

ה. ולגבי פיאות הראש, כבר כתבנו בפרק הקודם, שנחלקו הראשונים אם דין פאת הראש כדין הזקן. ולמחמירים שם במספריים כעין תער, א"כ יש לאסור גם במלקט רהיטני וסם. ולמקילים, ה"ה שכאן יש להקל².

ו. אמנם יש ראשונים³ הסוברים, שהגם שמותר לספר פאת ראשו במספריים, מ"מ, במלקט וסם אסור. וטעמם, שהם סוברים שאין להקיש דין הקפת פאת הראש להשחתת הזקן, וכל הסיבה להתיר הקפת הראש במספריים נלמדת רק מסברא היות שאינם משחיתים את השורש, וע"כ אין גילוח זה נכלל בלשון "הקפה", שאין הראש מוקף אלא במידה והשחית השורשים.

¹ פ"ת ס"ק ה' בשם נוב"י.

² כ"כ הריטב"א והערוך לנר מכות כ"א, דלמתירים הקפת הראש ע"י מספריים, ה"ה שמותר ע"י מלקט ורהיטני. ובהערה הבאה כתבתי, שהמהר"ם שיק חולק עליו. מ"מ סתמתי כדברי הערוך לנר, מאחר ודבריו יותר פשוטים, ואין נפקא מינה לדינא, דלמעשה לכ"ע אסור.

³ תוס' ישנים מכות בשם ריב"א וז"ל שם ולריב"א נראה דפאת הראש במספריים שרי ובתער אסור, וכ"ש דאסור במלקט ורהיטני דכיון דאיסור הקפה הוא במשוה צדעיו לפדחתו דבר פשוט הוא שמלקט ורהיטני משוים יתר מתער, עכ"ל. וכ"כ תוס' נזיר דף נ"ז הביא בשו"ת רעק"א החדשות סימן רי"ט וביארו כנ"ל מסברא. וע' קונטרס הביאורים מדברי המהר"ם שיק דגם למקיש פיאת ראש זקן להתיר מספריים מ"מ אוסר תלישה וסם דלשון הקפה כולל זה להדיא, ודלא כערוך לנר הנ"ל.

ז. ולפי דבריהם הקפת פאת הראש אסורה אף שלא כדרך גילוח, וא"כ המספר במלקט או בסם המשחיתים את השרש, הרי זה עבר באיסור הקפת הראש.

פרק ב'

א. בסימן ב' פרק א' נתבאר, דשני לחיים בולטות בפנים. לחי העליון הוא מעל הפה כנגד נקב האוזן. ולחי התחתון מתחת לפה, בחוד הבולט אחורי האוזן.

ב. וכתבנו שהראשונים נחלקו, האם מקום פאת הראש מסתיים בלחי העליון או בלחי התחתון, ושהשו"ע הכריע להחמיר בזה.

ג. ובסימן ג' נתבאר מחלוקת הראשונים, אם מותר לגלח את פאות הראש במספרים כעין תער, ושהשו"ע כתב לחוש להחמיר בזה, הגם שמעיקר הדין דעתו להקל במספרים. ונמצא שהשו"ע החמיר עלינו בשני הדינים, הא' שמחשיב הלחי העליון לפאת הראש ואוסר לגלח עד לחי התחתון. והב' לחוש לאסור במקום זה אפילו במספרים כעין תער.

ד. אמנם, מנהג העולם להקל¹, לספר עצמם במספרים כעין תער מעל הלחי התחתון, ומחמת טרחת הגלויות לא החמירו חכמים עליהם בדין זה, הואיל ויש להם על מה לסמוך, וכמו שבארנו שהמחבר מקל מעיקר הדין לספר במספרים כעין תער, בצירוף לדעת הרבה מהראשונים שפאת הראש היא רק עד לחי העליון.

ה. ובסימן זה פרק א' סעיף ו' ביארנו, שהרבה אוסרים לספר את פאות הראש בסם המשיר את השיער, הגם שמתירים לספרם

¹ שו"ת באר משה ח"א סימן ס"ב אות ט', ועיין לעיל בסימן ב' פ"א ס"ו, ובהערה שם. וכבר תמה על מנהג זה בכל המקומות הנ"ל בח"ח.

במספריים. ועל כן, מי שסומך על המנהג לספר מעל לחי התחתון יש לו לספר פיאותיו במספריים כעין תער, מאחר שבשו"ע הביא את דעות המקילים בזה, והכריע כך מעיקר הדין וכנ"ל¹.

ו. אמנם, למקילים לגלח ע"י סם מעל בליטת הלחי התחתון, קשה מאד למצוא סמך להקל ע"פ פסקי השו"ע.

פרק ג'

¹ וממילא, המיקל לגלח במכונת גילוח, חייב להקפיד שלא לגלח בסם.

א. בסימן זה בפרק א' נתבאר, שיש שני תנאים ע"מ לעבור על לאו השחתת הזקן. הא' שיגלח ע"י כלי שמשחית שרשי השער, דהיינו תער. הב' שיעשה כן דרך גילוח.

ב. ודנו הפוסקים, מה הדין, במי שגילח זקנו במספריים, בגילוח כעין תער, והיינו שהסיר את השערות לגמרי ולא שייר כלום, ואח"כ גילח בתער.

ג. יש אומרים, שמאחר¹ שאין כאן שיעור שיער, א"כ אין זה מעשה גילוח, והגם שהשחתה יש כאן כיוון שמסלק את השרשים, מ"מ י"ל שגילוח שייך דוקא במי שמגלח שערות [עם השרשים], וע"כ אינו מתחייב על איסור השחתה אלא דוקא באופן שלא גילח קודם במספריים כעין תער.

ד. ואחרים חולקים², וסוברים שגילוח שייך גם במי שמשחית את שרשי השערות, ואין גילוח תלוי בשיעור אורך השערות.

ה. אמנם, גם המקילים כתבו, שיש לסמוך על זה רק במקום הדחק והצורך, כגון כשצריך להסיר השיער בתער לצורך רפואה וכדו', ושיעשה כן דוקא ע"י גוי. וצריך להזהר הרבה בזה להבחין שלא נשארו שום שערות שיש בהם שיעור כל דהו.

¹ הגר"ו בוסקוביץ בשו"ת נובי"ת חיו"ד סימן פ' והנוב"י מסכים מעיקר הדין לדבריו כמבואר בשו"ת חת"ס או"ח קנ"ט והג"ה בנו בעל שיבת ציון. שו"ת מלמד להועיל יו"ד סימן ס"ד וכן הסכים לפסקו שם הגר"ע הילדסהיימר שם. שו"ת מטה לוי סימן י'. שו"ת בשמים ראש סימן י"ח (וע' שו"ת מלמד להועיל הנ"ל שהאריך להוכיח דתשובה זו אינה מזויפת).

² בשו"ת חת"ס או"ח קנ"ט. שו"ת ערוגת הבושם יו"ד קל"ז.

ו. ונראה שמי שהותר לו לסמוך על ההיתר הנ"ל או מי שצריך לגלח שערו בתער משום פיקוח נפש [כגון שצריך לעבור ניתוח פנימי באותו מקום ויש חשש לזיהומים וכדו'], יזהר לגלח בתער הנקרא "סייפטי רייזור" מאחר שאין איסורו מוחלט לכל הדעות כתער¹.

¹ ע' סימן ד פרק א הערה 4 העתקתי את המשא ומתן בזה מהפוסקים. ומדברי החפץ חיים בליקוטי הלכות מוכרח שלא הוחלט אצלו לגמרי האיסור בזה, וע"כ מסיים שומר נפשו ירחק מזה מאד וכמו שהארכנו בקו' הביאורים סימן ג בפרק ג דעת הח"ח. וגם לדעת הערוך לנר אין כאן השחתה וע"כ פשוט שיש לכתחילה לטרוח אחר תער כזה שיש בו צד היתר, משא"כ תער רגיל שאין בו שום צד היתר.

סימן הי

א. מבואר בגמרא¹, שאחד המקיף, ואחד המניח לאחרים להקיף ראשו, שניהם בכלל איסור "לא תקיפו פאת ראשכם".

ב. והוא הדין באיסור השחתת הזקן², שאחד המשחית, ואחד המניח להשחית זקנו, שניהם בכלל איסור "לא תשחית פאת זקנך".

ג. וע"כ³ אסור להרשות אפילו לספר גוי, להקיף ראשו או להשחית זקנו.

ד. אסור להקיף את ראש הקטן.

ה. מותר להקיף את ראש האשה, וכן את ראש העכו"ם. אבל אסור לאשה להקיף ראש איש יהודי.

קונטרס הביאורים

¹ מכות כ' עמוד ב'. ועיין בריטב"א שם בשם הראב"ד דנלמד מלשון רבים לא תקיפו, או שמשמעות הפסוק לא תניחו להקיף.

² בריטב"א הנ"ל הביא כן מהתוספתא

³ כל הדינים עד סוף הפרק הם מהחכמ"א כלל פ"ט

סימן ב'

פרק א'

אורך פאות הראש

במשנה מס' מכות דף כ' ע"א איתא, "והמקיף פאת ראשו וכו' חייב וכו' על הראש שתיים אחד מכאן ואחד מכאן". ביאר הריב"ן שם [ד"ה חייב על הראש] וז"ל "דשתי פאות יש לו לראש, שהראש כשתי חתיכות, מקום השיער חתיכה אחת, ומקום הפנים ובזקן חתיכה אחת, ומתחברות זו עם זו בצד האוזן מלפניו מקום שלועזין טנפל"א, **ושם נקרא פיאה, ששם סוף הראש מקום חיבור הפרקים, ונמצא שיש לו שתי פאות, צדעה מכאן וצדעה מכאן וכו'".**

ובריב"ן ד"ה שתיים מכאן כ' וז"ל "חמש פאות יש לו לזקן, אחד למטה מן האוזן, מקום שלחי התחתון יוצא ומתפרד שם, ושם נקרא פיאה בחודו של לחי שבולט לחוץ, ששם מתחלת הזקן, **וכל מה שלמעלה עד הצדעה, בכלל פיאת הראש היא וכו'".** עכ"ל.

ובב"י מסיק להחמיר כדעת הריב"ן, ופסק בשו"ע כן בסעיף ט' וז"ל "שיעור הפאה מכנגד שיער שעל פדחתו ועד למטה מן האוזן מקום שהלחי התחתון יוצא ומתפרד שם וכל רוחב מקום זה לא תגע בו יד" עכ"ל. וכן העתיקו לדינא כל רבתינו האחרונים הלבוש, חכמ"א, קיצשו"ע, והיד הקטנה הובא בדרכ"ת.

דעת שו"ת ארץ צבי

בשׁו"ת ארץ צבי תמה על השׁו"ע, שפסק לאסור מחוד לחי התחתון ועד הראש למעלה, שהרי בטור העתיק לשון רש"י, שפאת הזקן הוא בלחי העליון. וזה סותר לפירוש רש"י במכות לפי הבנת ב"י. וכבר הרגיש עצמו שם בחולשת הטענה דבאמת שני פירושים אלו סתראי נינהו, ובפרט לפי מה שידוע שרש"י לא פירש במכות שם כ"א הריב"ן.

אמנם עוד הקשה שם קו' חזקה, והיינו מה שפירש ריב"ן בריש דבריו דנקרא פאת הראש שהוא סוף הראש לפני חיבור הלחיים דהיינו חלק הפנים, א"כ היאך כתב אח"כ שגם חלק הפנים הוא בכלל פיאת הראש.

ומכח קושיא זו סתר פירוש הב"י בריב"ן ופירש דכוונת הריב"ן "וכל מה שלמעלה עד הצדעה בכלל פיאת הראש, הכוונה כל מה שלמעלה **בראש** עד הצדעה בכלל האיסור, דהיינו שכל הפיאה מחיבור הראש לפנים ועד קו השיער של הפדחת. ולא כב"י שפירש דכל מה שלמעלה קאי על מה שדיבר עתה, דהיינו למעלה מחוד הלחי.

וע"כ העלה להלכה שמותר לגלח עד לחי העליון ועד בכלל.

להלכה בודאי אין לנו לנטות מכל דברי רבותינו האחרונים, ועוד דלא ירדתי לסו"ד בפירוש זה דא"כ הו"ל לריב"ן לפרש כן בריש דבריו בביאור פיאות הראש ומדוע המתין עד שביאר דין פיאת הזקן ושם הכניס דין שאין שם מקומו. אמנם קושיית הארץ צבי היא קושיה גדולה וצע"ג בזה.

ובשׁו"ת אמרי יושר ח"ג כתב לארץ צבי בענין זה ורצה לחדש דמדאורייתא אין איסור רק עד הלחי העליון והשׁו"ע אוסר ועפי"ז

מקיל עד חלק הרך בתנוך האוזן. וגם זה סותר לכל האחרונים הנ"ל שכתבו שהוא חשש דאורייתא, ובלא"ה כבר כתב עליו בשו"ת ארץ צבי הנ"ל שדבריו דחוקים.

המנהג

המנהג אצל המון העם וגם בני הישיבות לספר זקנם עד לחי העליון. וכל מי שרואה תמונות הישיבות מלפני המלחמה רואה כן בבירור. וכבר צווח ע"ז הח"ח בכל המקומות הנזכרים בקו' זה. ומצאתי בשו"ת באר משה ח"א סימן ס"ב אות ט' שהאריך לתמוה על המנהג (והאריך שם בדברי הארץ צבי הנ"ל), ומסיק דמחמת טרחת הגלויות לא החמירו הרבה על העם בזה.

ויש לזה סמך, דמאחר שמשתמשים במספריים כעין תער שמעיקר הדין מותר כמו שכתב המחבר בסעיף ג' רק כתב דרך חשש להחמיר וכמו שביאר בשו"ת מהר"י שטייף ס' ע"ח וע"כ כיון שדעת ריב"ן הוא יחיד בראשונים למעין שם, הורגלו להקל במספריים כעין תער ודו"ק¹.

¹ ועי' שיחות חפץ חיים עמוד לב, שדיבר הח"ח בישיבת ראדין על מה שמשיירין פאות הראש רק לפי הדין ולא לכל הדעות, ונראה פשוט דהכוונה כמו שכתבנו, שידוע שכך היה מנהגם אז.

וכיום רואים שכל אחד עושה שיעור אורך שונה מחבירו, ולא זכיתי להבין דעתם בזה דמאחר שמקילים כנגד הריב"ן מדוע לא יגלחו עד הלחי העליון. וכך שמעתי ממו"ר הגר"י פורטנוי שליט"א והגר"מ שורקין שליט"א שהגר"מ פיינשטיין הורה להם כן דעד מקום הלחי העליון מקום שיש לתינוק שיער מותר לגלח. (ולשון זה הוא בב"ח מספר קרבן אהרון). וכן נהגנו בבית אאמו"ר ז"ל בילדותי.

אמנם המגלחים בסם למעלה מלחי התחתון לא מצאנו להם סמך, דמאחר שכתבו הב"י והאחרונים הנ"ל שהוא ספק דאורייתא וסתם בשו"ע להחמיר בזה, ובחלק ההלכות סימן ד' פרק א' ביארנו שבקושי ימצא דעה המקלת בסם בפאות הראש א"כ צע"ג מנין להם להקל בזה.

פרק א'

גדרי תער ומספריים כעין תער

דברי הראשונים

ברייב"ן דף כ' עמוד א ד"ה ת"ל לא תשחית כתב וז"ל ומספריים אינן משחיתים שאין חותכים שיער בצד עיקר כתער. עכ"ל.

ובפסקי הרי"ד שם דף כ עמוד א כתב אודות פאת הראש וז"ל וכשהסיר אותם **שרשי השיער** מן הצדעים נמצא ראשו מוקף בעיגול, ואינו חייב עד שיטלנו בתער **שהוא מסיר שרשי השיער**, ולא במספריים ואע"ג דעביד כעין תער. עכ"ל. ושם דף כא עמוד ב' וז"ל ובעינן השחתה שיסלק עיקרי השערות לאפוקי מספריים **שאינן מסלקים השרשים**, והתער יש בו גילוח שדרך העולם בכך **ויש בו השחתה שמסלק השרשים**. עכ"ל.

וכ"כ בפירוש רבינו הלל על הספרא תו"כ קדושים פרק ו' וז"ל ת"ל לא תשחית לאפוקי מספריים **דלאו בר השחתה הוא משום דמשיירי עיקרי השערות**. עכ"ל.

וכן משמעות התוס' בנזיר, בדף מ עמוד א ד"ה ובתער וז"ל שם אלא אימא כעין תער שעוקר השיער ומשחיתו מעיקרו עכ"ל ושם דף

מ' עמוד ב ד"ה דתניא וז"ל ובמספריים ליכא השחתה **שאינו** **נוטל השיער מעקרו ושרשו**. עכ"ל וכ"כ בפירוש הרא"ש שם¹.

ובנמוקי יוסף מכות דף ג עמוד ב בדפי הרי"ף ד"ה אפילו לקטו וז"ל כיון שמעבירים **שורש השיער** מיקרי השחתה. עכ"ל².

מבואר דגדר השחתה בתער הוא במה שמשחית בשרש. ומספריים הגם שמסיר כל השיער מ"מ אינו משחית בשורש.

ובגמרא בכריתות ה: ובהוריות י"ב ת"ר כשמן הטוב וגו' כמין שני טיפי מרגליות היו תלויות לאהרן בזקנו, א"ר פפא כשהוא מספר עולות ויושבות לו בעיקרי זקנו וכו'. ופי' הרא"ש וז"ל, וכשהוא מספר את זקנו עולות ויושבות בעיקרי זקנו ונדבקים בבשר שאין שם שיער. הרמ"ה ז"ל. הרי דאחר תספורת אין שיער והעיקרים הם בתוך העור.

ובכתב והקבלה הביא מקור לחילוק זה מהזוהר פרשת תזריע דף מט וז"ל ותנינן אמאי כתיב בתער ולא במספריים אלא משום דיתעבר שיער בשרשו, ויתעברון מיניה דינין. עכ"ל.

¹ וכן מוכח מדברי הרא"ש נזיר נ"ט. וז"ל א"ל רבנן לרשב"א חזינא ליה לר"י דל"ל (שיער בית השחי) ופי' הרא"ש וידע דבמספריים א"א לגלחן כ"כ סמוך לבשר עכ"ל. והאי "וידע" "ולגלחן" מוכח דבסתמא אין חילוק בין מספריים לתער ושניהם סמוכים ממש לבשר ורק בבית השחי ידע שא"א להכניס הזוג ולגלחן סמוך ממש לבשר. ודלא כקונטרס בירור דברים שהעתיק לשון הרא"ש שלא כהוגן.

² ומ"ש הנ"י (ד"ה עד) וז"ל, אבל במספריים מותר דלית בהו השחתה **שהרי ניכר שם השיער** כדמפרש בגמ' עכ"ל פשוט שאין כוונתו שזה טעם ההיתר משום שניכר דא"כ הול"ל **כיון שניכר שם השיער** ולשון שהרי מורה על סימן שאין השיער נשחת שהרי הוא ניכר מבחוץ וכן הלשון בר"י מלוניל.

וע"ד הראשונים הנ"ל ביארו רבותינו האחרונים גדר מספריים כעין תער. בדריש"א סימן קפא ס"ק ג' כתב וז"ל מספריים כעין תער רוצה לומר **לספור כל השיער עד שיהא חלק כאילו סיפר בתער**. עכ"ל. מבואר דגם הנוטל כל השיער לגמרי עדיין הוא בגדר מספריים ולא בגדר השחתה.

וכ"כ החכמת אדם כלל פ"ט סעיף ט"ז לגבי פיאת הראש וז"ל אבל בפיאת הראש אפילו במספריים אם הוא כעין תער דהיינו שמגלח סמוך לבשרו **ולא משייר כלום מהשערות סמוך לבשר חייב**, דלכן אם צריך לגלחן לרפואה, יזהר **שלא יגלח סמוך לבשר ממש ואז מותר לכו"ע**. וזקני בקצור שולחן ערוך העתיק כמעט כל לשונו בסימן ק"ע סעיף א.

מבואר מדברי הפוסקים דמספריים כעין תער הוא דוקא **כאשר הגלוח הוא סמוך לבשר ממש ולא משייר כלום מהשערות** (לשון החכמ"א וקצוש"ע) וע"י זה **נעשה חלק כאילו ספר בתער** (לשון דריש"א) וכל ששייר משהו מהשערות אינו אפילו בגדר מספריים כעין תער.

וכה"ג שמשיר קצת מן הקצת מבואר בב"ח סו"ס קפ"א דמותר לגלח אפילו בתער או מספריים שיש להם זוג תחתון שהוא חד כתער, וז"ל שם שמאחר שהחמיר תחת הגרון שלא לגלח בתער או מספרים חד, מיהו הא ודאי שרי **כשאינו מגלח סמוך לבשר לגמרי אלא מניח קצת שיער דאין כאן השחתת זקן** עכ"ל. והעתיקו בש"ך ס"ק ז. הרי דאם לא העמיד התער על פניו ממש אין כאן השחתה.

וכ"כ החפץ חיים בכמה מקומות בקונטרס תפארת האדם שבסו"ס נדחי ישראל סעיף ג, בענין איסור פיאת הראש ע"י מספרים כעין תער ז"ל ובעוונותינו הרבים מצוי שמעבירים הפיאות (וביותר ע"י המשינקע שהוציא היה"ר מחדש) **עד סמוך לבשר ממש ואין משיירין כלל** ויש בזה חשש דאורייתא וכנ"ל. [דהיינו הי"א האוסרים מספרים כעין תער בראש] **והיה להם לשייר עכ"פ קצת מן הקצת** עכ"ל והעתיק לשון זה בנדחי ישראל פרק כ"ו ובביאור הלכה סימן רנ"א ד"ה אפילו מספר ישראל.

וז"ל בספר חומת הדת סוף פרק ו', ומצוי עוד הרבה ענינים כיו"ב כגון יש אנשים שמתביישים לישא פאת ראש **ומקצרים אותם כ"כ עד שלא נשאר מאומה** והוא נכנס בכלל הקפת פאת הראש לכמה פוסקים וכו' עכ"ל.

העולה מדבריו **שגילוח סמוך לבשר ממש ללא שיור כלל עד שלא נשאר מאומה** הוא מספרים כעין תער כאחרונים הנ"ל, **ובשיור קצת מן הקצת יצא מכלל מספרים כעין תער.**

ועוד ביאר דעתו בגדר השחתה שם בהגה בריש הקונטרס, (אודות מנהג פולין, שלא לגלח כלל) וז"ל, ומה שנהגו בזה מפני שראו שאם ננהוג כולנו להעביר הזקן במספרים, **אין שיעור לדבר** שזה יקטין מעט וזה הרבה **עד שלא ישאר כ"א שרשי השיער** מצוי מאד שבהמשך הזמן יבואו הרבה אנשים לידי גילוח עכ"ל. דהיינו הגם **שאין שיעור למספרים ומותר להקטין עד שנשאר רק השרשים מ"מ** בהמשך הזמן יתקלקלו ויבואו לסלק השרשים ויעברו על איסור השחתת שיער הזקן.

וכ"כ המלבי"ם עה"ת פרשת קדושים פרק י"ט פסוק כ"ז וז"ל ולקמן ופאת זקנם לא יגלחו ולמה שינה הלשון, פי' חז"ל דפעל גלח הגם שבדרך הדיוק בא על הגילוח בתער הנה בדרך ההרחבה בא גם על המגלח במספריים כעין תער ר"ל **שמגלח עד עקרי השערות** (ואם גוזז ומשייר בא לשון גזיזה ויגז את ראשו) ולכן אמר להלן לא תשחית שלשון זה מיוחד אל התער המשחית עכ"ל.

קושית הכתב והקבלה

בכתב והקבלה הנ"ל תמה על הראשונים הנ"ל דדבר ידוע הוא דאין תער עוקר השורש, ומתוך כך יצא לחלק באופ"א את החילוק בין תער למספריים ואחריו החזיק המלמד להועיל יו"ד סימן ס"ד, וכן ראיתי בשו"ת באר משה ח"ז קו' על עלעקטריק (י"ט) שהקשה כן ולפיכך נתן שיעורים אחרים לפאת הזקן כמו שיבואר לקמן.

ולענ"ד לק"מ לפי מה שביאר הר"י מלונ"י ל במכות פ"ג מ"ז וז"ל ואינו חייב עד שיטלנו בתער, כלומר **שנשאר קצת משורש השיער** בתוך הבשר אבל אינו בולט מבחוץ כמו במספריים עכ"ל. ועפ"ז ביאר שם פטור מלקט ורהיטני **דמשום שעוקרים כל השורש** ל"ה דרך גילוח.

וכן מפורש בתוס' ישנים שהעתקנו בסימן ד' פרק א' הערה 3 וז"ל שם ולריב"א נראה דפאת הראש במספריים שרי ובתער אסור, וכ"ש דאסור במלקט ורהיטני דכיון דאיסור הקפה הוא במשוה צדעיו לפדחתו דבר פשוט הוא **שמלקט ורהיטני משוים יתר מתער**, עכ"ל.

ומבואר מדבריו שהגם שהתער מגלח חלק מן השרש מ"מ רק מלקט עוקר כולו.

ועפ"ז מיושב היטב דודאי נשאר עיקר השורש גם אחר גילוח בתער אשר על כן מיד צומחים השערות. ומ"מ נקרא השחתה במה שעוקר קצת מהשורש דהיינו החלק שהוא עמוק בגומא שבתוך העור, שממנו יצא השיער. ושמעתי מספר אחד שומר תו"מ ויר"ש שהחילוק בין גילוח בתער ומכונה הוא גידול של יום עד יומיים וזה הכרח גמור שדרך התער לחתוך בעומק העור. וע"כ הם מעדיפים תער ע"פ מכונה במקום שמותר להסיר בתער.

וע"כ אין מקום לדחות כל דברי הראשונים מכח קושיא זו.

בגדר שיעור השחתה

- יש לחקור מה נחשב השחתה לגבי דין זה. ויש בזה שני דרכים
- א. שהשחתה היא כאשר גילח את כל השיער עד שלא נשאר מאומה. וזה יקרא השחתה בגוף השיער.
- ב. שיש שיעור לאורך השיער, ולאחר שממעטו משיעורו זה יחשב להשחתה, דהיינו שאין ההשחתה מה שבפועל השחית את כל גוף השיער, כי אם שהשחית את שם השיער ההלכתי שלו.
- ובב"ח סו"ס קפ"א אחר שהאריך לבאר איסור גילוח בתער או במספריים כעין תער תחת הגרון כתב וז"ל מיהו הא ודאי שרי כשאין מגלח בסמוך לבשר לגמרי אלא מניחו קצת שיער דאין כאן השחתת זקן עכ"ל. מבואר דהשחתת זקן מתקיימת דוקא כאשר מגלח בתער על העור לגמרי, אבל באם יהיה איזה מרחק בין

העור לתער ועי"ז לא הושחת השיער לגמרי שוב אין כאן השחתה.
וכן העתיק הש"ך ס"ק ז.

ולעיל ביארו דמספריים כעין תער מגלחים השיער לגמרי ואינם משיירים כלל אפילו קצת מן הקצת והשיעור לכך שנשאר העור חלק כאילו סיפרו בתער. והתער תמיד מגלח בעומק יותר ממספריים, מאחר שדרך מספריים לשייר אותו משהו של הזוג התחתון (שהוא חד כתער כדלקמן). **וע"כ לומר דההשחתה תלויה באותו משהו שאין המספריים שולט בו ותער שולט בו.** והטעם לכך, שמאחר שהתורה הקפידה על השחתת הזקן, ובאמת פשוט שאין תער מוציא את כל השורש כנ"ל, א"כ הקפידא של התורה היה להשחית את השיער בקירבה המרבית לשורש, ותער הוא הכלי שפועל באופן זה וע"כ כל עוד שלא גילח בתער עדיין לא הושחת השיער.

ויש ללמוד כן מהנוב"י יו"ד מהדו"ת סימן פ בדחיית דברי הגר"י בוסקוביץ שרצה לחדש שיש שיעור לשיער האסור לגלחו ואחר שמיעטו מכדי נטילת הזוג במספריים שוב אינו עובר. וז"ל שם הנא אם מצד הסברא רוצה לומר כיון שאין בהם שיעור הזה לא שייך תגלחת היא סברה זרה מאוד, **ואטו הואיל ואין הזוג של מספרים שולט בהו לגלחה הלא התער שולט בהו, ועיקר הגילוח הוא בתער וכיון שהתער יכול לגלחם למה לא יהיה על זה שם גילוח עכ"ל.**

ולמדנו מזה ששיעור השחתה תלוי במה שאין התער שולט בו יותר, ועד אז עדיין שייך עליו גילוח והשחתה.

וגדולה מזו מצאנו בערוך לנר למכות כ"א שתמה על הסוברים שרהיטני הוא הסכין שמחליקים בו את העץ דזה אינו יכול לעקור סמוך לשורש, הרי **אע"פ שהסכין נוגע בעור** מאחר שא"א לדחוק על העור באופן שיחתוך בעומק שוב אינו בדין השחתה.

אמנם יש מהאחרונים שדנו לומר שיש שיעור שיער גם להשחתה. החת"ס באו"ח סי' קנ"ד למד כן בדעת הסמ"ג שמחייב על כל שתי שערות. ובשו"ת מלמד הועיל חיו"ד סי' ס"ד דן כן גם בדעת הרמב"ם. ולדעה זו כל שממעיט את שיעור השעיר ע"י תער מכדי לכוף ראשו לעקרו עבר על השחתת הזקן. ומה שהותר ע"י מספריים הוא משום שאין איסור להשחית ע"י מספריים מכמה טעמים שיתבארו לקמן.

תיאור מספריים

בתשובות מנחם משיב סימן מ"ג האריך להביא מקורות רבים דמספר בלשון ארמי הוא תרגום של תער, והביא מהרמב"ן בתורת האדם שמספרים לשון רבים והוא זוג המגלח. נמצא שמספריים הוא המגלח ע"י מספר עליון ומספר תחתון, דהיינו תער עליון ותחתון.

פעולת מספריים כעין תער

לעיל ביארנו שתער בארמית הוא מספר ומספרים הם מורכבים מתער עליון ותער תחתון ופסקו כל הפוסקים להתיר לגלח הזקן במספרים כעין תער. אמנם בתוס' שנ"ץ (מכות כ.). הביא דבמספריים שלנו יש לחוש מפני שהזוג של מטה משחית כתער ואמר ר' יעקב מקינו"ן שהיה אומר לספר הזהר שלא תנוד זוג

של מטה וסיים שם בתוס' שנ"ץ ובעל נפש יזהר מכל זה. וכ"כ בריטב"א (מכות כא: ד"ה ת"ר) ומשורת הדין כל שהוא במספריים אפי' כעין תער מותר אבל מדת חסידים שלא לעשות כן מפני חשד הרואים וכן ראוי לעשות. ועוד אמרו בתוס' כי גם במספריים יש להיזהר מפני שהזוג של מטה משחית כתער וכו'.

ובתה"ד סי' רצ"ה נשאל אם יש נדנוד איסור לגלח פאת הזקן במספריים או לא וכתב דיש מקום להחמיר אלא שאין העולם נזהרין בדבר והעתיק מגליון התוס' וז"ל יש נזהרין שמספריים במספריים שאין עושין בתחתון כלום אלא בעליון כי חוששים שאם יעשו כלום בתחתון שמא יארע שלא יחתוך זוג העליון אלא בתחתון והוא כמו תער עכ"ל. וכתב על זה התה"ד **והנה קשה מאד להיות נזהר בדבר זה** וע"כ מסיק שלא לספר במספריים שזוג התחתון חדוד מאד.

ובדרכי משה ס"ק ה' העתיק דבריו וכתב עליו ונראה דאין לחוש לזה רק במקום עיקר הפאות אבל לא תחת הגרון. וברמ"א סעיף י' לא העתיק חומרת התה"ד רק חומרת הגליון התוס' וז"ל מ"מ נזהרים כשמספריים במספריים שיעשה היקף הגילוח בחלק העליון מן המספריים ולא בתחתיו פן יעשה הכל עם חלק התחתון והוי כתער. ומיהו נראה דתחת הגרון אין לחוש לזה הואיל ואינו עיקר מקום הפאות עכ"ל. הרי דהרמ"א מיקל בתרתי, א. אין חושש כלל שלא לספר במספריים מחודדים אע"פ שהתה"ד כתב **שקשה מאד להיזהר שלא ינוד זוג התחתון**. ב. גם לחומרת גליון התוס' שלא ינוד זוג התחתון ולא חשש במקום שאינו עיקר מקום הפאות ומתיר לנוד בזוג התחתון.

ובב"ח חלק על שני קולות הרמ"א וכתב שצריך להיזהר שלא יגלח תחת הגרון לא בתער ולא במספריים כעין תער משום שלדעת ר"ח הוא מקום פאת הזקן. והש"ך בס"ק ז' כתב עליו וז"ל ולי נראה דעת הרב עיקר כיוון **דכל הפוסקים כתבו סתמא דמספריים מותר א"כ הא דתה"ד חומרא היא והבו דלא לוסיף עליו עכ"ל**. ובאמת כנ"ל כן היא מסקנת התוס' שנ"ץ שרק בעל נפש חושש לחומרת ר"י מקינו"ן וכ"מ בריטב"א הנ"ל דמשורת הדין כל מספריים כעין תער מותר.

ומש"ה לא חשש הרמ"א לחומרת התה"ד אע"פ שקשה מאוד להיזהר שלא לנווד זוג התחתון מ"מ גם אם זוג התחתון נד אין איסור מעיקר הדין, וע"כ החמיר רק בעיקר מקום הפאות.¹ ומבואר מכל הנ"ל דמותר לספר מעיקר הדין במספרים שזוג התחתון חד אפי' כשהוא נד אע"פ שמשחית השיער. ובטעם הדבר האריכו באחרונים.

¹ ע"כ גם לא חשש הרמ"א א"כ עושה כן להבא ולא חשש שמא יזיז התחתון אע"פ שקשה ליזהר בזה כנ"ל.

והנה הגרצ"פ פראנק זצ"ל חשש לאסור מכונת גילוח המגלח למשעי מכח דברי הרמ"א כמו שנעתיק לקמן. וסיים דלכן הוא מורה שיזהר שלא יהדק המכונה להבשר כ"כ ואז אינו פס"ר שיבא לידי גילוח ושרי.

וראיתי בחלקת יעקב ומנחם יצחק ועוד שתמהו דהיאך נסמוך ע"ז שלא יבא לידי הידוק ועוד הקשה הגשז"א שהוי פס"ר דניחא ליה. ואני אני יכול להלום דבריהם שהרי הגרצ"פ בשיפולי רבינו הרמ"א נקיט, שכתב ליזהר בזוג התחתון אע"פ שקשה ליזהר וקרוב לבא לידי איסור מאחר שהכל חומרא ולכן הבו דלא לוסיף עלה. וא"כ מדוע שונה הוראתו מהוראת רבינו הרמ"א מאחר שכל חששו הוציא מחומרת רבינו הרמ"א כמפורש שם להדיא וזה פלא גדול בעיני.

דין מספריים כעין תער כששני הזוגים פועלים

ויש לחקור לדעת גליון התוס' מה הדין כאשר נד זוג התחתון עם זוג העליון תמיד וא"א לנווד התחתון בלי העליון, האם יש לאסור מחמת שסו"ס זוג התחתון נד ומשחית, או מאחר ששני הזוגים נדים אינו דומה לתער והאיסור מגליון התוס' דוקא שמא ינווד זוג התחתון לבד.

ולשון הגליון התוס' הנ"ל יש נזהרין וכו' כי חוששים שאם יעשו כלום בתחתון שמא יארע שלא יחתוך זוג העליון **אלא בתחתון** והוא כמו תער. ולשון הד"מ הנ"ל **שמא יעשה כולו בתחתון ולא יעשה בעליון כלום** והוי כתער. ולשון החכמ"א כלל פ"ט סעי' י"ג **שאם יעשה בתחתון לבד** הוי כתער. ופשט הלשון מורה דכאשר שני הזוגים נדים אינו דומה לתער.

אלא שמצאנו בשו"ת מנחם משיב סי' מ"ג שדן אודות מכוונות גילוח ששני הזוגים נדים והביא מועד הרבנים ב'איזראלייט" שהתירוהו והוא ז"ל דחה דבריהם והאריך לפרש כל לשונות הנ"ל שהכוונה שהתחתון חותך שיער אחד לבד ולא שהעליון אינו נד. ולכאורה צ"ע דאם התחתון נד הוא ממש פסיק רישיה שהוא יחתוך לבד ואיך כתבו שמא יארע וכו'. וממחלוקתם זו יש להבין את דברי הגליון בשני דרכים, לפי המנחם משיב מספריים מותרים משום שיש הפסקה כל שהיא בין הסכין העליון לעור (שהרי התחתון הוא חד רק לא כתער), אמנם כל שהשחית ללא הפסק זהו תוצאה של תער ואסורה, ולדעת ועד הרבנים חומרת הגליון אינו משום התוצאה שדומה לתער רק מפני המעשה שדומה לתער וע"כ הוי בכל השחתה. אמנם גם לדעת המנחם משיב יש לדון שרק כאשר

הזוג התחתון נד וחותך בעצמו אסור משום דאע"פ שגם העליון נד, מ"מ החיתוך נעשה כמעשה תער אבל אין ראיה לאסור מספריים ממש שחותכין בשורש דהיינו ע"י שני סכינים גם לדבריו אין ראיה לאסור.

דין זוג העליון

עוד יש לעיין מה הדין כאשר זוג העליון לבד נד. ועי' בשו"ת מנחם משיב הנ"ל דשום פוסק לא החמיר על זוג העליון שלא יהא חד. ולכאורה צ"ע שהרי פעמים רבות ידחק קצת מהעור מעל זוג התחתון שהוא דק כתער ויבוא לידי השחתה, אלא דמזה יש ללמוד לכאורה שבזוג העליון אין דמיון כלל לתער. אמנם אין זה מוכרח די"ל שהעליון אינו משחית ע"פ רוב ואין חוששין למיעוט דבקל אפשר ליזהר בו.

בטעם היתר מספריים כעין תער לדעת שאר הראשונים שלא חששו ללא ינוד לזוג התחתון.

האחרונים הקשו דמנין לנו להקל במספריים כעין תער. אע"פ שבמשנה במכות כ. כתוב שאינו חייב עד שיגלחנו בתער, הרי בתוס' בשבועות ב: מבואר דאפשר לפרשו במספריים כעין תער. (כן הקשה בחידושי הרח"ה, חילופי מכתבים סי' י"ב) ותירץ בשו"ת בית אב (ח"ה סי' רל"ב) ובשו"ת מלמד להועיל (ח"ב סי' ס"ד) ובשו"ת שואל ונשאל (סי' ק"ז) דדין זה נלמד ממה שהתורה הקפידה דוקא על גילוח שיש בו השחתה ואין הדרך להשחית שער ע"י מספריים. וכשם שמלקט ורהיטני אינם בכלל

גילוח משום שאין הדרך לגלח במ כן נתמעטו מספרים משום שאין הדרך להשחית במ. וע"כ אפי' אם משחית במספרים מותר.

ולכאורה יש להקשות על דבריהם שהרי כתבו בראשונים ובאחרונים דמנהג מקומם לגלח במספרים כעין תער (כמש"כ רבנו יונה שכן מנהג בכל גלות צרפת) וא"כ לכאורה נעשה דרך לגלח בו.

אמנם זה לא קשה דודאי גם כאשר מגלח ע"י מספרים ע"פ רוב אינו משחית אלא שאולי באקראי חותך זוג התחתון לבד וזה אינו נחשב דרך להשחית בו.

עוד הביא שו"ת מלמד להועיל הנ"ל מהכוה"ק דדרך השחיתה היינו שמשיר הרבה שערות יחד כתער וממילא נתמעטו מספרים אע"פ שמשחיתים. וע"ע חידושי הרח"ה הנ"ל דנלמד מנזיר ע"ש

ויש לחקור מה יהא הדין לאחרונים הנ"ל באם יעשו מספרים משחיתים שדרך להשחית בו, כגון מכוונות גילוח "ליפט אנד קאט" שמושך השיער מן העור וחותכו במספרים בעומק השיער.

ועל מדוכה זו כבר ישבו אחרונים בענין "סייפטי רייזור" שהוא ריהטיני לדעת רש"י (עי' באורך בסי' ג' בדעת החפץ חיים) ונעשה דרך לגלח בו. וכתבו בזה האחרונים יש שלמדו מדברי ריב"ן לאסור משום דכיום דרכו בכך ויש שכתבו דדוקא ברהיטני תלוי בדרך האידנא משום שבעצם הוא תער רק מיועד לכלי מלאכה ועי' בכל זה באורך בכל האחרונים הנ"ל.

וראיתי במגד גבעות עולם להגר"ש שורקין שליט"א שהקשה להגר"מ פיינשטיין זצ"ל על היתרו במכונת הגילוח מהריב"ן

הנ"ל וענה לו בתוקף שאין זה הפירוש בריב"ן וכוונתו לא' מהתירוצים הנ"ל.

היתר מספריים לדעת גליון התוספות

לעיל כתבנו שיש מחלוקת בביאור האיסור לנוד זוג התחתון לדעת התוספות. ולדעת המנחם משיב נראה דכל שזוג התחתון נע יש השחתה וכל שיש איזה הפסק בין הזוג החותך לעור מותר.

בשו"ת שמש צדקה ביו"ד סימן ס"א מצאנו שמחמיר בזה וז"ל לבד זה מצאתי בספר בית הלל שהיו נוהגים באשכנז לספר במספרים בב' ראשיהם, והיו עוקרים כל השערות ולא היה נראה שום שיער כמו בתער דאיסור גמור הוא, ובאמת סברא גדולה היא **וראוי לחוש עליה** דזיל בתר טעמא אין לך השחתה גדולה מהסרות השערות מעיקרן. עכ"ל

ונראה דדעת הבית הלל לאסור כסברת גליון התוס' לפי הנ"ל שיש הפסק בין הסכין העליון לעיל אבל בכה"ג שעושים בחוד שבראש המספריים אין כאן הפסק כל עיקר.

וראיתי בכמה ספרים מביאים ראיה מדברי החת"ס שכתב בסימן קנד ד"ה ואמנם וז"ל **דהרי תער לא כתיב בקרא אלא לא תשחית** וחז"ל אמרו אין גילוח שיש בו השחתה אלא בתער, ולא במספריים, וא"כ ממ"נ א"נ דשערות הנראים אחר גילוח הזוג הוי כמאן דליתיה הרי השחית והיינו בתער ולא במספריים כעין תער, אלא תער ממש שהרי גילח והשחית אלא ע"כ צ"ל דמה שנשאר אח"כ שם שער עליו והוי גילוח בלי השחתה עכ"ל

ולא יכולתי להבין ראיתם דברי החת"ס מתפרשים ככל הדעות הנ"ל, דעיקר דבריו שם סובבים דברי הגר"י בוסקוביץ שרצה להתיר גילוח במספריים, ואחר שהשיער אינו כגודל נטילת הזוג שוב אין בו גילוח ואח"כ יעבור עליו בתער ויהיה השחתה ללא גילוח.

וע"ז תמה החת"ס ממ"נ דאם אחר גילוח במספריים לא נשאר שיעור שיער והוי כמאן דליתא, א"כ כל מספריים דרכו להשחית, והוי בכלל השחתה של התורה ממש כתער, ואיך אפשר לומר שהוי מספריים כעין תער שאין דרכו בהשחתה, וע"כ צ"ל שאכתי שייך בשיער שם גילוח עד שמשחיתו ממש וע"כ פטרה התורה מספריים מכלל השחתה שאין דרכו בכך וזה פשוט מאד עד שתמהתי היכן מצאו מקור לדבריהם ממרן החת"ס.¹

¹ בקונטרס בירור דברים הוסיף ראיה מהנוב"י. וע' שו"ת בית אב הנ"ל שאין דברי הנוב"י שייכים כאן כלל.

פרק ב'

בשו"ע סעיף ג' כתב וז"ל אינו חייב אלא בתער ויש אוסרים במספריים כעין תער ויש לחוש לדבריהם.

וכתב בשו"ת מהר"י שטייף סימן ע"ח וז"ל והנה אמת שיש כמה שיטות דגם במספריים כעין תער אסור. עיין בב"י יו"ד סימן קפ"א וכן נזכר בשו"ע שם שיש לחוש לשיטה זו, אמנם כידוע שהשיטה שהביא המחבר לדיעה ראשונה סתם הוא העיקר להלכה וכנזכר בחלקת מחוקק (אה"ע סי' א) א"כ להלכה צריכים לפסוק דתער דוקא (אמנם אם שואלין אותי אני מזהיר להשואל ואומר לו שבשו"ע כ' שיש לחוש ולאסור גם מספריים כעין תער) אמנם ברור שעיקר הלאו לענין מלקות אינו אלא בתער. עכ"ל. קרוב לזה, הביא הדרכ"ת ס"ק ד' מהאחרונים.

וצריך לברר מהו שיעור השיער שצריך להשאיר כדי שלא להכנס לחשש מספריים כעין תער. וכבר העתקנו באורך את לשונות הדריש"א וזכמ"א וקצושו"ע וח"ח בכ"מ, והיוצא מדבריהם שהעיקר **שלא יגלח סמוך לבשר ממש וישיר עכ"פ קצת מן הקצת.**

ובדרכ"ת סימן קפ"א ס"ק ט"ז כתב וז"ל וע' בכנה"ג בהגהב"י אות ח' שכ' מהס' הזכרונות שצריך ליזהר **שלא להסתפר פאות הראש אלא ע"ג מטרק של ספרים שבזה אין המספריים נוגעים בבשר כלל.**

עכ"ל. וזה כמו שהזכרנו מהפוסקים שכל שאינו נוגע בבשר דהיינו שאינו מספר סמוך לבשר ממש מותר.

אמנם בשו"ת תורה לשמה סימן שפ"ט כתב בע"א וז"ל תשובה מצינו בדין פרה אדומה פסק הרמב"ם ז"ל בהלכות פרה אדומה פ"א ה"ד וז"ל צריך שישאר המאדים כדי שינטל כזוג שכל שעה שאינה ניטלת בזוג ה"ה כאילו אינה לפיכך אם היו בה שתי שערות לבנות או שחורות שאינן נלקטין בזוג הרי"ז כשירה ע"ש. מיהו מצינו שיש שיעור אחר לחומרא והוא שיעור כדי לכוף ראשן לעיקרן והוא מה שפסק הרמב"ם ז"ל בהלכות טומאת צרעת פ"ח ה"י וז"ל השיער השחור המציל בנתקין אין פחות משתי שערות ואינן מצילות עד שיהיו כדי לכוף ראשן לעיקרן. ע"ש והנה כאן צריך להחמיר להשאר שיעור כדי לכוף ראשן לעיקרן וסגי בהכי כפי הדין. וכו' כ"ד יחזקאל כחלי. עכ"ל.

ולא ידעתי מנ"ל שיש שיעור שיער כלל בפיאות הראש והרי לכמה ראשונים **מסברא צריך דוקא בתער** שיחשב מקיף ראשו. ולרא"ש צריך מספריים כעין תער וביארו כל הפוסקים הנ"ל דהיינו שמסיר **כל השיער** ועי"ז נחשב מוקף ראשו.

ואע"ג שבדרכ"ת ס"ק ט"ז הביא מהג"ה כת"ס שמנהגם להניח שערות באורך לכוף ראשם לעיקרם, אין ראייה מזה כלל, כיון שהם באו לצאת ידי הסוברים שמספריים אסורים אפילו שלא כעין תער. והוא דעת היש"ש יבמות פי"ב דין י"ח ובשם אגודה שם.

ובמנח"י ח"ד סימן קי"ג הביא ראייה מהרמב"ם בהלכות נזירות דמספריים כעין תער כולל כל שקיצר שערותיו שאין בהם כדי לכוף

ראשן לעקרן, וכתב שם דנ"מ גדולה גם לענין פיאות הראש והזקן למאן דמחמיר כעין תער דאז צריך להשאיר כדי לכוף ראשו לעקרו. (וע"ש שהביא מהלח"מ שהתוס' חלוקים על הר"מ בגדר מספריים כעין תער בנזיר).

ולא הבנתי היאך אפשר לתלות דינים אלו זב"ז. כנ"ל הכל תלוי כאן בפירוש הפסוק לא תקיפו, ולדעת הסוברים שמספריים כעין תער הוא הסרת כל השיער כנ"ל **וע"כ אסרו מספריים כעין תער** בהקפה שס"ל דזה מקרי הקפה. וא"כ למה שקורא הר"מ מספריים כעין תער אינו מעלה ומוריד לדין זה.

(ומה שהביא שם משו"ת הגרעק"א לא זכיתי להבין ראיתו ששם בתשובה הביא ראייה **שהכל תלוי בסברא** שודאי כל ששייר יותר מכדי לכוף גם לאוסרים שלא כעין תער ודאי מותר והוא ראייה ההיפך מדבריו וצ"ע).

מ"מ להלכה העתקתי בפנים את מסקנת הפוסקים הנ"ל שהסכימו בפשיטות להתיר בכה"ג. ובפרט שדין זה הוא רק בדרך חשש כנ"ל בשו"ת מהר"י שטייף וקרוב לזה בדכ"ת ס"ק ד' ע"כ פשיטא שאין להחמיר בו מספק, ואפשר שהמנח"י מודה להתיר להלכה. **ועוד דמסתימת כל גדולי האחרונים שלא טרחו לבאר שיעור גבול כזה שצריך להשאיר בפיאת הראש מוכח בלי ספק שאין שיעור בדבר, ומותר לדינא כל שאינו סמוך לבשר ממש.** וכבר העתקנו דברי הדרכ"ת בשם הכנה"ג, שיניח את המסרק תחת המספריים, וידוע שמסרק הוא דק, ואין בשער הנשאר כדי לכוף ראשו לעיקרו.

מבוא לדין גילוח במכונות

מכונות הגילוח יש בהם רשת המגן על הפנים מפני הסכין העליון שנע וחותך השיער ויש כמה סוגי מכונות.

(א) יש מכונות **שפעולתם ממש כמספריים** שהסכין הנע ונד אינו חד ועיקר פעולתו הוא לחתוך בצירוף השפשוף במגן העליון.

(ב) מכונות שהסכין עשוי לחתוך בעצמו ולא בצורת מספריים, והמגן עשוי רק להעמיד השיער במקום.

(ג) מכונה שהסכין עשוי לחתוך בצורת מספריים כמו המכונה הראשונה רק שאם ידחק העור פנימה בכחו לחתוך ע"י עצמו משום שהוא חד.

(ד) דגם ליפט אנד קט שחותך כמספריים רק שיש עוד טכניקה במכונה למשוך את השיער כך שהמספריים חותך בעומק כתער

(ה) מכונה שאין הסכין חד רק מחמת מהירות הסיבוב הוא חותך השיער בעצמו והעור יכול להדחק פנימה

(ו) מכונה שעשוי משני זוגות חדים ושניהם זזים וחותכים.

ונבאר כל הדינים לפי הנתבאר לעיל.

1) מכונה שכל פעולתה כמספריים, שהסכין הפנימי אינו חד ואינו יכול לחתוך לבד, נראה פשוט שאין חשש על עיקר להתגלח בו ככל מספריים כעין תער שזוג התחתון אינו חד כתער

(2) מכונה זו הוא כמו המגלח בתער מעל גבי מסרק וע"כ יש לבחון אם הרשת אמורה להפסיק בין העור לסכין דאז אין כאן השחתה לדעת הש"ך והב"ח הנ"ל. אמנם למצריכים שיעור שיער כאשר הוא מגלח בתער יש איסור בזה.

(3) אמנם יש לדון שמאחר שהמכונה עשויה באופן שחותך רק ע"י הפסק א"כ אין דרכו להשחית בו ומותר לגלח בו וצ"ע.

(4) מכונה זו דומה למספריים כעין תער, שלדעת גליון התוס' אסור להניד את זוג התחתון ע"ג העור. ואם דוחק בכח העור על הסכין הרי השחית לדעתם השיער וכבר נתבאר בזה חשש רק בעיקר מקום הפיאות, ואם אינו דוחק אין כאן חשש כלל.

(5) ויש עוד לצדד להקל מאחר שהזוג החד הוא העליון כמו שנתבאר בדברינו לעיל.

(6) דין מכונה זו צ"ע, מאחר שהוא מספריים המיועד להשחית, וביארנו לעיל דזה תלוי בפירוש דברי ריב"ן במכות בפטור רהיטני משום שאין דרך לגלח בו.

(7) ושמעתי מהגר"ד פיינשטיין שליט"א להקל בו, וכמו שכתב בספר מגד גבעות עולם שזה היה דעת הגרמ"פ בפירוש הריב"ן עי' בכ"ז לעיל

(8) ועוד צ"ע לדעת הגליון התוס' שדעתם לאסור באם הוא משחית במספריים, וכבר ביארנו שזה רק חומרא בעלמא ויש כמה אופנים לבאר דבריהם

9) במכונה זו היה מקום למכונות הנ"ל שיש להם סכין חד אלא ששמעתי סברה מהגר"מ שורקין שליט"א שמאחר שאינו חד פעולת החיתוך הוא כמו מריטת השיער ואינו מעשה גילוח כלל כמו סם. וקרוב לזה כתב בשו"ת בית אב ח"ה סימן רל"ה שמריטת שיער אינו בכלל מעשה גילוח ממש ע"ש בפנים.

10) כבר העתקנו לעיל הנחלקו בזה המנחם משיב וועד הרבנים הנ"ל.

פרק ג'

דעות המתירין

דעת החפץ חיים

טעות נתפשט בבירור דעת החפץ חיים בענין מכוונת הגילוח. (המכונה בנידון הוא מכונה ידנית.) ובעיקר דין מספריים כעין תער כבר נתבאר דעתו דאין שיעור לגילוח, ומותר להסיר את כל השיער עד הבשר ממש ללא שיור כלל, ואפילו קצת מן הקצת עד שנשארים רק השורשים.

ובתפארת האדם הנ"ל הזהיר על מנהג הבחורים שמתגלחים מעל חוד הלחי "וביותר על ידי המשינקע שהוציא היצה"ר מחדש" עד סמוך לבשר ממש וכו' ויש בזה חשש דאורייתא [לאוסרים מספריים כעין תער בפיאת הראש]. ומדבריו יוצא ברור שכל חשש המשינקע הוא בפיאת הראש מדין מספריים כעין תער והיתר גמור בזקן שאינו משחית¹.

¹ וראיתי בתשובות והנהגות למו"ר הגר"מ שטרנבוך שליט"א אב"ד דהעדה החרדית בח"א סימן תנ"ט וז"ל שם והקדוש הח"ח פ"ג דמכות בליקוטי הלכות וכ"כ הח"ח בקונטרס שבסו"ס נדחי ישראל וכן רבינו החזו"א פסקו שזה תער ממש וכו' עכ"ל.

ודברים אלו צע"ג שהרי הקונטרס שבסו"ס נדחי ישראל ה"ה ספר תפארת האדם ושם מבואר להדיא כנ"ל שהמכונה הוא איסור מספריים כעין תער, היפך דברי הגאון בזה. (ואף בליקוטי הלכות לא החליט באיסור עי"ש) וכבר הארכנו להוכיח דהח"ח הוא מהמתירין.

וכ"כ בספר חסד לאברהם לחתנא דבי נשיאה הגאון ר' אהרן הכהן¹ שהדפיס בחיי חמיו החפץ חיים בהשמטות לקונטרס "דברים נעימים" וז"ל שם אחר שהאריך בחומר איסור גילוח בתער, לזאת **לבבל יגלח בשום אופן בתער רק ע"י מאשינקע מסתפרת** או ע"י סם כמו דאיתא ביו"ד סימן קפ"א ואף שדעת רוח חכמים אין נוחה אפילו ממי שמסתפר במספרים עכ"פ הוקל האיסור שמן התורה לא אסור רק ע"י תער לא במספרים כמו **שהובא באריכות ובביאור כל הענין בספר קונטרס האחרון תפארת אדם של הספר נדחי ישראל שחיבר אדמו"ח הגאון הצדיק בעהמ"ס חפץ חיים שליט"א וכו' עכ"ל**.

אלא דלכאורה תבריה הח"ח לגזיזיה בספר ליקוטי הלכות מכות פרק ג' דף כ' עין משפט ז, וז"ל פרש"י תער דרך לגלח בו ומשחית אבל רהיטני משחית ואין דרך לגלח בו, והנה לפי"ז **המשינקע החדשה** שמספרים במ (היינו מה שקורין אל וכ"ש חצי אל) **שמגלחים כתער ממש ותולש השיער לגמרי ולא נשאר מאומה** המספר במ את זקנו לכאורה עובר על מה שכתוב ופאת זקנם לא יגלחו ושומר נפשו ירחק מזה מאד עכ"ל.

¹ בספר מכתבי חפץ חיים שכתב בן הח"ח באורך את קורות חייו של הח"ח, מזכיר את גיסו וחיבוריו. וז"ל שם (עמוד 29) חתנו הלזה ר' אהרן הכהן ישב בבית אבי שנים הרבה וקיבל תורה ויר"ש ומדות טובות מאבי ז"ל וזמנים הרבה למד עמו, וצירפו לסייע לו בסידור חיבוריו, ונתגדל והיה רב מובהק ורב פעלים וכו'. חיבר כמה חיבורים, חיבורו הראשון ספרו עבודת הקרבנות, אחר זה הוציא בא"י כמה חיבורים מעניני דרוש וביאורי מקראות וכולם מלאים מתורת מר אבי ודרכיו הקדושים וכו' זלה"ה כי היה אדם גדול, וצדיק במעשיו וכו'.

ובשער הספר כתב וז"ל והוספתי קונטרס "דברים נעימים" והרבה דברי פנינים יקרים מאירים כספירים ששמעתי מפי אדמו"ח שליט"א. עכ"ל.

ומלבד מה שסותר את עצמו ממש"כ בספר תפארת האדם, עצם הדין צ"ע אטו משום שתולש השיער לגמרי ולא נשאר מאומה הוי תער, והרי בכל ספריו כתב דמותר לגלח השיער סמוך לבשר ממש ולא להשאיר מאומה ואפילו קצת מן הקצת, כנ"ל. **ואם נאמר שיש כאן סתירה צריך לפסוק כמו שאר ספריו דסמי חדא מקמי כמה ספרים.**

אלא דבלא"ה קשה מאד לפרש דבריו כן כלל שהרי כתב שמגלחים כתער ממש וכו' וזה אינו מדויק כלל אדרבה הם מגלחים כמספריים ממש אלא שאינו משייר מאומה והו"ל לבאר עיקר חידושו שגם מספריים יש לאסור כאשר אינו משייר כלום. ועוד מהו המשינקע החדשה שדיבר עליו, והרי ספר זה יצא לאור בתר"ע (1910 למניינם) וכבר היה המשינקע בשימוש עשרות שנים, וכמו שהזכיר בעצמו בספר תפארת האדם הנ"ל, שנדפס (בדפוס שלפנינו) בשנת תרנ"ד (1894)¹ ועוד וכי היה צריך לפרש לנו איזה משינקע מדבר שפירש אל וחצי אל, וכי לא היה ידוע אצל כל בני תורה מהו המשינקע.

ועוד ראיתי בקו' בירור הדברים להגרמ"מ קארפ שליט"א שהקשה מדוע תלה הח"ח האיסור בדברי רש"י הנ"ל שבאו לבאר את היתר המלקט ורהיטני שאינם דרך גילוח, ומה ענין זה למשינקע המסתפרת. ועוד יש לדייק מדוע הביא פסוק פאת זקנם לא יגלחו שממנו נדרש דרך גילוח הו"ל להזכיר עיקר האיסור לא תשחית. ועוד לשון שמספרים בהם הוא מיותר לגמרי דמה ענין למה

¹ גם בשו"ת מלמד להועיל הנ"ל מזכיר את המכונה (צוויקקען) ומבואר שם שהתשובה נכתבה בחיי הגר"ע הילדסהיימר שנפטר בשנת תרנ"ט (1899).

שמספרים בהם, הו"ל להזכיר שמגלחים בהם ולהרעיש על המכשול כמו שעשה בשאר ספריו.

וברור שדיבר כאן על משינקע מיוחדת שהיתה חדשה באותו זמן, והוא מה שנקרא סיפטי רייזר של חב' ג'ילט-*Gillette* בלע"ז, שנתחדש באירופה בשנת 1905 למניינם ומיד נתפשט בכל העולם. והוא סכין גילוח המורכב במכונה העשויה בטכניקה מתקדמת שאפשר להכניס בו סכין ולהחליפו. והיה עשוי מכמה חתיכות כידוע. והחכמה במכונה זו שהיא מעכבת על הסכין מלדחוק בעור ע"י מגן השומר עליו¹ כך שא"א לחתוך עצמו, וידוע כיום בלע"ז *Safety*

Razor

ובשנת תרס"ז כתב הרב חיים הרשענזאן מאמר ארוך בקובץ "המצפה" אשר היה נערך תחת הנהלת הרה"ג אברהם יודלביץ בעמח"ס שו"ת בית אב להתיר שימוש במכונה זו, בנימוק שאין עליו שם תער. והעתיקו גם בספרו הלכות עולם.

וז"ל שם, נשאלתי ע"ד המכונה החדשה עשויה במיוחד לגילוח זקן הנקראת בשם "סעפטי רייזור" אשר איננה כמו תער ובית יד, רק כלי של ברזל אשר בה תחוב סכין של ברזל הנדאי וכבמצעד עוברים על פני הזקן ונשחתים השער וכו'.

והביא ראיה להקל מדברי רש"י בשבת דף צ"ז ע"א ד"ה לפי וז"ל רהיטני פליינ"א בלע"ז והן בשני גווני כלי של עץ וברזל חד נעוץ בתוכו ובהן משווה פני רוחב הקרש ומחליקה עכ"ל. וכן פי'

¹ עי' תמונות בסוף הספר.

הערוך לשון רהיטני וכן הרע"ב במכות פ"ג. והנה מתבאר שלדעתם המשחית זקנו בכלי זה הגם שהוא עושה מעשה תער כיוון שאין על הכלי שם תער רק רהיטני אין איסור לגלח בו.

ותמה על עצמו מה שפרש"י התיר במכות דף כ ד"ה יש בה השחתה דרך לגלח בו ומשחית והיינו תער **אבל רהיטני משחית ואין דרך לגלח בו, ואחרי שמכונה זאת אם כן היום רגילים להשתמש בו.** והאריך ביישוב דברי רש"י דדרך גילוח בזמן מתן תורה הוא גילוי לאיזה כלי אסרה תורה לגלח בו, ולא שדרך גילוח גורם האיסור, וע"כ מאחר שתואר כלי זה לא נאסר בזמן מתן תורה הוא מותר.

אמנם בשו"ת בית אב ח"ה סי' רל"ב [בשנת תר"ע] דחה ישובו על דברי רש"י. וכ"כ בשו"ת מנחם משיב לדחות דברי הרח"ה.

וברור שזה כוונת החפץ חיים בליקוטי הלכות לדחות דברי הרח"ה מכוח פשט דברי רש"י, ומעתה כל דבריו מדוקדקים להפליא וז"ל אחר שהעתיק דברי רש"י, והנה לפי"ז [שאיסור גילוח תלוי בדרך העולם] המכונה החדשה [שנתפשטה באירופא מתרס"ה] שמספרים במ [היינו שמסירים בו שערות ראש וגוף שאין שום יהודים מגלחים במ את זקנם]¹ שמגלחין כתער ממש [כפשוטו] ותולש השיער לגמרי ולא נשאר מאומה [ע"כ יש בו גם השחתה] המספר במ את זקנו לכאורה עובר [דאין האיסור מוחלט ואפשר לדחוק בדברי רש"י ככל

¹ וכן נהגו הרבה חסידים לגלח שערות ראשיהם בתער וכמו שכתב בתשובות תורה לשמה סימן שצ"ו בשם האר"י ז"ל שיש מצוה לספר את הראש דוקא בתער וכן כתב בחוקי דעת בשם יין המשומר עיין שם שהאריך בזה.

הנ"ל] על מה שכתוב ופאת זקנם לא יגלחו [הפסוק שממנו לומדים שדרך גילוח קובע איסור השחתת זקן] ושומר נפשו ירחק מזה מאד [כנ"ל כי לא החליטו לאיסור] עכ"ל.

ויש עוד לפרש ספיקו משום שמאחר שאינו יכול לדחוק על הפנים משום שהמגן מעכב עליו א"כ לא יגיע עד השורש, ומצאתי סמך לזה בערוך לנר במכות דף כ. שתמה על המפרשים רהיטני כלי להחלקת העץ ותמה שזה לא יחתוך סמוך לעיקר.

וע"ע ברית כהונה [להג"ר משה כאלפון] יו"ד מערכת ז' אות י' שהתריע אודות הטועים להתיר מכונה שאינה זוגית הנקרא בערבי ראזואיר (רייזור) משום שמכונה זוגית מותרת וחושבים דשם מכונה חד הוא ואין מבדילים ביניהם.

ומה שהזכיר את האל וכ"ש חצי אל, בדקתי בכמה מקומות ולשון אל הוא מה שנקרא בלע"ז awl שהוא כלי לעשות חור וחתך בעץ או עור. וכנראה שנתנו לו שם זה משום שהידיית של המכונה הזו נראית כ awl, ואין שום תרגום באידיש לסעפטי רייזור.

ובקונטרס בירור דברים כתב שהכוונה לנול וחצי נול. ולא ידעתי היכן מצא שאל הוא נול, ושאלתי זקנים ומעולם לא שמע מאן דהוא ממכונה בשם אָל או חצי אָל, ואם כי שמעתי אומרים שאול הוא נול, אבל אל הוא awl כנ"ל. וכן נאל הוא awl. ובליקוטי הלכות טרח לכתוב את האל עם קמץ. ולפי הנראה אל הוא הרייזור המגלח בשני צדדיו שיש לסכין חיתוך משני צדדיו, וחצי נול הוא מה שנוהגים בו כיום שחיתוכו רק מצד אחד. ומפני שמצוי יותר אותו

שחותך בצד אחד כתב הח"ח בלשון כ"ש, מאחר שהוא יותר מצוי
ורגיל דינו ודאי כתער.

ומעתה כל דברי החפץ חיים זצוק"ל מדוייקים כדת ואין בהם קושיא או סתירה שהתיר משינקע כעין מספריים ואסר את המשינקע שפעולתו כתער.

והעד הברור שכן הורה הח"ח למעשה, בספר מאיר עיני ישראל, ח"ג דף 867, וז"ל: כותב הגאון רבי יקותיאל זלמן הלוי לויטס זצ"ל, אב"ד לונקובא שבליטא: בעת לומדי בוילנא בערך בשנת תר"ס, הייתי נכנס בבית אחד מנכבדי שניפישוק הסמוכה לוילנא שהיה מנין קבוע מתקיים בביתו, מרן הח"ח שבאותם ימים עשה אף הוא בוילנא לצורך הדפסת ספריו, והתאכסן בבית אחיו שהיו סמוך לבית הנכבד הנ"ל היה מגיע אף הוא להתפלל במנין זה הקרוב לבית אחיו. והנה בימים בהם התפלל אתנו הח"ח במנין זה שמתי לב כי מתבונן הוא היטב ועוקב אחר דרכו ותכונתו של איש צעיר אחד שנמנה על המתפללים הקבועים במנין זה בימות החול וכן בשבתות, וחקר הח"ח אחריו מה טיבו ומה מעשיו? כשנודע לו שהלה ספר במקצועו ניגש אליו רבינו ואמר לו בטוח אני שאיש כמותו בודאי סוגר את חנותו בשבת קודש אבל ברצוני לשואלו מה הוא עושה כאשר בא לפניו יהודי בימות החול ומבקש לגלח את זקנו האם מגלח את זקנו בתער או במכונה? השיב לו הלה רבי הלה טפלי תלוי בי ואם לא אגלח כבקשתכם לא יהיה לי אף לחם צר. אז הניח רבינו את ידיו על ראשו וברכו בברכת כהנים, **ואחרי שנתן לו הלה תקיעת כף שלא יגלח עוד לעולם בתער אלא רק במכונה** הוסיף רבינו לברכו בהצלחת עסקו. לא עברו ימים מרובים והאיש הזה הצליח מאד עשה חיל ועושר רב וקנה בית בפרבר שניפישוק. שמו

יצא לטהילה בתור אמן במקצועו ורבים באו אליו לגלח את זקנם גם מקצות העיר **דוקא במכונה**. ברכת הצדיק התקיימה ויהי הדבר לנס. [הובא בחוברת ארחות צדיק שע"י ירחון שערי ציון ירושלים תרצ"ד].

הנה הח"ח הורה למעשה להתיר מכונה והשביע את הספר ע"ז, ובודאי לא השביעו שבועת שוא, וברכו על שבועתו ונתקיימה ברכתו. (מעשה זה ראיתי במכתב מהגר"מ שורקין שליט"א).

והעולה בבירור שראש המתירים הלא הוא החפץ חיים דלא כמו שפרסמו בשמו.

שו"ת דעת אורח משפט או"ח קכ"ח (נ"ג) שו"ת תירוש ויצהר סימן מ' שו"ת מגן שאול (שנת תרפ"ו) מלמד להועיל חיו"ד סימן ס"ד והגר"ע הילדסימר שם.

כל הגדולים הנ"ל פשיטא להו דדין המשינקה כמספרים וז"ל האורח משפט הנ"ל עכ"פ המתגלחים ע"י המשינקה ראוי להשאיר קצת עקרי השערות שלא יהיה כעין תער וה"ה המתגלחים במספריים. עכ"ל.

בשו"ת תירוש ויצהר דן אודות עד מגולח וז"ל ובנידון דידן יש להוסיף דילמא גילח ע"י מאשינקה הידוע בזמנינו. וא"כ הוי רק מספריים כעין תער וכו' והמאשינקה מגלחין בצירוף חלק העליון עם התחתון וא"כ ל"ה השחתה בתער וכו' עכ"ל.

במלמד להועיל נשאל אם מותר לגלח במכונה (צוויקן) ואח"כ לעבור ע"ז בתער. וכתב להתיר משום שאפשר ע"י מספריים להסיר את כל השיער לגמרי וז"ל, והנסיון מעיד שראיתי הרבה אנשים מגולחים במספריים געצוויקט ואין שום חשש שיער ניכר בפניהם

עכ"ל וידוע שצוויקט הוא המשינקע בלשון יהודי אשכנז. והגר"ע הילדסימר שם נתן הסכמה לתשובתו ומוכח שכן דעתו להתיר הצוויקען.

וכ"כ בשו"ת מגן שאול להג' ר' שאול קצנעלבוגן וז"ל ואף שהוא ענין מפורסם שהוא מגולח זקן וכו' ועתה שנתחדש מאשינקעס אפשר שעשה ע"י זה וכו'.

דעת הגאון רבי חיים עוזר גרוזינסקי והגר"י אברמסקי זצ"ל

בתשובות והנהגות חלק א' סימן תנ"ט כתב וז"ל ובילדותי שמעתי שהגר"ע זצ"ל התיר, ואף שאין מכונה אחת דומה לחברתה **אבל כפי ששמעתי השאלה היתה במכונה כעין אלו המצויים היום**. עכ"ל. ושו"ר כן בתשובה של הגאון שליט"א בענין זה, שעומד לצאת לאור, ושם הביא כן גם מהגר"י אברמסקי זצ"ל. ובהליכות שלמה פרק ב' מובא מכתבי הגרש"ז אוירבעך, שהעולם שמגלחים סומכים על הגר"ע, שהתיר להשתמש במכונות.

דעת הגאון רבי יוסף הענקין זצ"ל

בספר יגל יעקב במכתב ל' הביא תשובת הגרי"א הענקין זצ"ל משנת תשכ"ג וז"ל בדבר שאלתו ע"ד מכונה חשמלית לגילוח לפי"ד אם הלהב אינו נוגע בבשר יש להתיר ואי"ז נקרא גילוח של תער האסור. עכ"ל.

בספר עדות לישראל עמוד 145 כתב הגר"י הענקין וז"ל מבואר בגמרא ובשו"ע שאינו חייב על גילוח פאת הראש והזקן אלא בהשחתה וגילוח שאינו אלא בתער. וע"כ רבים מבני תורה מגלחים במכונה **שאין המספריים שבה נוגעים בבשר ודינה כמספריים אף שהיא כעין תער וכו' עכ"ל.**

ולפי אומד דעתו שאין הבשר נכנס בנקבים כמו שנבאר לקמן פשיטא שיש להתיר גם מכונה שיש לה סכין חד בתוך המכונה.

דעת הגאון רבי משה פיינשטיין זצ"ל

דעת בעל האגרות משה מפורסמת בכל העולם אצל כל תלמידיו שהתיר את מכונות הגילוח משום שחותך כעין מספריים, ולא ע"י סכין אחד. וכך שמעתי ממו"ר הגר"י פורטנוי שליט"א ששמע מפיו, וכן הגר"מ שורקין שליט"א האריך בזה בספרו ממגד גבעות עולם בביאור ההיתר, עי' מה שכתבנו לעיל בישוב קו' הכתב והקבלה, וכן הביא בספר באר משה ובספר "מעשה איש" כדלקמן. והמפורסמות אין צריכים ראיה.

ובספר יגל יעקב בהערות על המכתב הנ"ל מהגר"י הענקין כתב וז"ל והורה הגרמ"פ זצ"ל לא"מ זצ"ל שיכול לבדוק המכונה ותרגיש הסכין (בלייד בלע"ז) ותראה אם הוא חד כתער או לא, ואם זה חד כדאי להחמיר ולא להשתמש וכו'. [וכן נוהגים רבים להחמיר בזה לחפש אחר מכונות שאין בהם להב חד].

דעת הגאון רבי יהונתן שטייף זצ"ל

בשׁו"ת מהר"י שטייף סימן ע"ח כתב הגאון וז"ל ובעיקר הענין בודאי הוא כמו שכתב ידידי הגאון הגדול ר' פישל סופר שליט"א שאין חילוק כלל בין נוללער מאשין לאותה המכונה שנזכרת עפ"י כח העלעקטרי, והיינו למי שמתיר לעצמו להעביר זקנו ע"י נוללער מאשין יוכל להתיר לעצמו גם בהמכונה ע"י העלעקטרי כי דא ודא אחת הוא שאינו משחית אלא מגלח **כאשר הוכחנו לדעת כפי שהראו המכונה לפנינו**. אמנם צריכים לדקדק ולראות אופן המכונה כי אולי יש שינויים בהמכונות ואנו צריכים לברר המעשה של אותה המכונה, **והכלל בזה שצריכין לעיין בהמכונה אם היא מספרת בשני סכינים בצד העליון עם צד התחתון יחד שאז הוא בתורת גילוח ומותר מעיקר הדין**, ואם יש לחוש שאינה חותכת רק בצד אחד בסכין אחד לבד זה ודאי אסור ובזה לבד הדבר תלוי כ"נ ברור בס"ד. עכ"ל¹.

¹ וראה דבר פלא ראיתי בשׁו"ת באר משה ח"ז בקונטרס העלעקטריק סימן י"ח וז"ל גם כשבאתי לארצה"ב בשנת תשי"א **שמעתי מעדים נאמנים שהגאון האדיר זקן ההוראה מהר"י שטייף זצ"ל**, אב"ד עדת יראים וויין בויליאמסבורג יע"א בדרשה אחת "כמעט" אסר להשתמש במכונות עלעקטרי, ואח"כ כשרעשו עליו והלא רובא דמנכרא מהבע"ב שלו מסירים זקנם במכונות כאלו בדרשה אחרת אמר שלא החליט עדיין לאיסור ותלוי' ועומד ולא כל המכונות שוות, ונשתקע הדבר. וכו' עכ"ל.

ותימא, שהרי הגאון קבע פסקו בכתב, שהכל תלוי בעבודת המכונה, ולפי הנראה הוא מותר. והשומעים טעו (ולענ"ד בלבדו בין פאת הראש לזקן לפי המבואר בריש שׁו"ת מהר"י שטייף שם). ומזה תקיש לשאר "עדים נאמנים" שראיתי בעניינים אלו שהרבה מהם מוכחשים.

ומ"מ למדנו כמה רב גובריה של הגאון מהר"י שטייף זצ"ל שהיה **גאון אדיר זקן ההוראה בהונגריה** ודיין בבודפשט הבירה קודם פרוץ המלחמה והוא מראשי כת המתירים.

עוד פלא שם כתב וז"ל וההיתר שאומרים בשם הגאון האדיר מהר"ם פיינשטיין שליט"א איננו מובן לי כלל ולא אאמין שיצא מתח"י. עכ"ל. ופלא שע"ז אין שני עדים נאמנים אלא הרבה מאד ת"ח מעידים, והתירו הוא ממש דברי מהר"י שטייף ואין ספק שאילו ראה את שׁו"ת מהר"י שטייף לא היה מחמיר כולי האי. ולקמן נדון בעיקר דבריו. בעזה"י.

ודבריו ברורים דהכל תלוי באופן החיתוך אם הוא עושה מעשה מספריים או חותך בצורת סכין.

דעת הגרצ"פ פראנק זצ"ל

בשו"ת הר צבי סימן קמ"ג נשאל אודות מכונה שיש בו סכין בתוכו והחשמל מנדנד הסכין. והשיב "הנה לענין גילוח הזקן יש לדון, דמכיון דעצם הסכין אינו פוגע ולא נוגע בבשר מפני שיש הרחק ביניהם אין דינו אלא כמספריים כעין תער". וכ"ה בהג"ה הר צבי על הטור. א"כ היה דעתו להתיר מכונות הגילוח כנ"ל.

אמנם בשו"ת חלקת יעקב יו"ד צ' הביא מכתב ששלח אליו הגרצ"פ בשנת תשי"ב וז"ל בזמן האחרון הובא לפני מכונות גילוח משוכללים, וראיתי שיש ביניהם שהמתגלחים **יצאו נקיים באופן שהבשר חלק לגמרי לא נשאר עליו שום רושם של שיער**. השבתי להשואלים כי גילוח כזה דין תער יש לו וכמו שכתב הרמ"א סימן קפ"א סעיף י' בגילוח של מספריים דמותר בפשיטות וז"ל הרמ"א "ומ"מ נזהרים כשמסתפרים במספריים שיעשה היקף הגילוח בחלק העליון מן המספריים וכו' פן יעשה הכל עם חלק התחתון והוי כתער ולפי זה במכונה שהנסיון הורה שמגלח למשעי, י"ל דהיינו תער, ולכן אני אומר לכל שואל שיזהר שלא יהדק המכונה להבשר דמתוך ההידוק יבא לידי גילוח ממש אבל כשאינו מהדק כ"כ אז אינו בגדר פס"ר שיבא לידי גילוח ושריא, עכ"ל.

וכבר תמהו עליו שם בחלקת יעקב ומשנה הלכות ס' ק"נ דמה שייכות הוא לדין הרמ"א דשם כשמגלח בתחתון יש כאן תער ממש משא"כ כאן ומ"מ ראה אין כאן כלל.¹

אמנם האמת כמו שכתב שם החלקת יעקב (וכן הסכים במנח"י ח"ד סימן קי"ג) דכוונת הגרצ"פ דכיון דחזינן דמגלח למשעי א"כ יש חשש שהוא מחמת שהבשר דוחק לתוך המכונה וסכין פוגע בבשר עצמו. ולזה בודאי שרי כשאינו לוחץ שאז הגם שגילח בקירוב ממש מ"מ רחוק שיהא הסכין פוגע בבשר ושרי.

ולפי"ז חומרת הגרצ"פ בודאי שייך רק במכונה שיש בו סכין חד כנ"ל אבל כשאינו בו סכין פשיטא דשרי.

¹ ומה שהקשו כמה אחרונים על הגרצ"פ פראנק דבקל יבוא לידי דחיקא וניחא ליה הם דברי תימה כמו שביארנו לעיל בהגה

שו"ת דברי יציב חלק יו"ד סימן ס"א

ז"ל שם ועכ"פ בנד"ד כפי מה שהראו לי תואר המכונה ופעולתה נוכחנו, שהתחתון אינו עושה כלום שהוא רק לשמור על עור הפנים, וכל פעולת הגילוח היא מהסכין שמתנונע וחותך ואינו נוגע בעור כלל, שיש הפסק מהתחתון ולא ידעתי שיהיה איסור לאוין של השחתה בזה עכ"ל.

שו"ת משנה הלכות ח"ו סימן ק"נ

אחר שפלפל בדברי הגרצ"פ פראנק כתב וז"ל אבל בדידן שהמכונה נעשית באופן כזה שא"א להסתפר באופן אחר אלא לעולם אינו חותך התחתון בלי העליון ועיקר החיתוך בא ע"י העליון כה"ג פשוט דלא הוי תער ומותר עכ"ל ועוד כתב וז"ל אפילו יגלח עד העיקר לגמרי למשעי מ"מ התורה לא אסרה גילוח אלא בתער, ובמספריים אף דיגלח לגמרי מ"מ אין בזה איסור, עכ"ל.

דעת גאוני הספרדים מלוקט מיביע אומר חלק ט'

דעת הגאון רבי בן ציון אבא שאול זצ"ל

ז"ל שם גם בשם הגרב"צ אבא שאול זצ"ל שמעתי שהורה להתיר אף במכונות גילוח החשמליות, ואפילו אם ע"י הגילוח במכונות אלו יהיו פניו חלקים כמו בתער לית לן בה. וכן אמר לי בשמו

תלמידו הרה"ג רבי גדעון בן משה נר"ו שאחר שישב על מדוכה זו בעיון יחד עם תלמידיו בישיבה העלה להתיר עכ"ל.

דעת גאוני תוניסיה וגירבה

הביא שם מהגהות הגאון רבי מאיר מאזוז שליט"א ר"י כסא רחמים על שו"ת יצחק ירנן ח"א כרך ב' עמוד תמג וז"ל "שכן היו מורים רבותינו גאוני תוניסיה וג'רבה לתלמידיהם להתיר להם להתגלח כעין תער במכונה דקה אשר פעולתה זוגית כעין מספריים וכמש"כ בספר ברית כהונה חיו"ד מערכה ז אות י. עכ"ל.

וכן הוא בשו"ת שואל ונשאל להגר"מ כאלפון בח"א סי' צ"ז ובח"ג סי' תי"ב להתיר כל מכונה אפי' בחשמל אם פעולתה זוגית.

דעות האוסרים

דעות האוסרים מתחלקים בטעם האיסור. יש גדולים שהסכימו לכל הנ"ל מדברי הראשונים והאחרונים, אמנם חוששין שאולי נדחק עור הבשר בין הנקבים, עד שסכין הגילוח פוגע בעור וחותך את השיער כדרך תער ולא כדרך מספריים.

ובשו"ת מנחת יצחק ח"ד סימן קי"ג כתב, שבירר את המציאות אצל מומחים של חברות המייצרים מכונות גילוח, וקיבל תגובה משלושה חברות שברור להם שאין הסכין נוגע בבשר. ועוד חוות דעת מחברת קונים שכתבו שע"פ ההשערה לא יוכל העור לידחק עד לסכין רק אין רוצים לומר בבירור שלא יקרה לפעמים מאחר שיש לזה חשיבות גדולה אצל השואל.

וכתב המנח"י שמאחר שידעו שיש לנו נ"מ בזה אין זה בגדר גוי משיח לפי תומו, אמנם בודאי זה סמך להרבה גדולים שלא חששו לכך.

וכבר כתבנו שהגרצ"פ פראנק זצ"ל העלה חשש זה במכתבו והציע שלא ילחצו המכונה על הפנים. והרבה גאונים הנ"ל כתבו שניסו במכונות וראו שיש הפסק לסכין ופעולתו כמספריים וזה מתאים למומחים הנ"ל.

דעת החזון איש

בספר מעשה איש ח"ג עמוד קע"ב הביא מהגר"מ פלמן שליט"א שאל את החזון"א אם אמת שאסר להתגלח במכונת גילוח חשמלית וז"ל שם אמר לי הן **כי הראו לי שהסכין שבתוך המכונה נוגע בבשר** עכ"ל ושם מהגר"מ"ל שיינערט שליט"א שהחזון"א השיב וז"ל שם המכונות שאני ראיתי אסורים הם. שמתי על היד, והסכין שבמכונה גירד בעור אמר הבן תורה שהג"ר משה פיינשטיין מתיר הדבר הגיב רבינו ואמר שמעתי עליו, אולי באמריקה יש מכונות אחרות, אבל אלו שראיתי **ניסיתי בהם וגירד את העור והרי"ז אסור**, עכ"ל.

בשו"ת מנח"י ח"ד קי"ג העתיק ממכתב מו"ר הגר"מ שטרנבוך שליט"א וז"ל שם שסיפר לו עד נאמן "ממצויני כולל פונביז' ה"ה המופלג בתו"י הרב נח ברמן שליט"א, ששאל בעצמו פי החזון"א

זצ"ל, אם נכון השמועה שהוא פסק שיר"ש יש לו ליזהר שלא לגלח במכונה עלעקטרי, והשיב שלא נכון, רק זהו איסור לכ"א ולא ליר"ש בלבד וכו' שכבר עשה נסיונות במכונות גילוח שלכלך היד בדיו וגילח במכונה ונעשה נקי במקומות שונים וע"כ מוכח שנוגע בבשר והוי כתער, ויש לאסור בכולהו עכ"ד¹.

דעת הגאון רבי יעקב ישראל קנייבסקי

בקריינטא דאגרתא חלק ב מכתב פ"ה כתב וז"ל ושמעתי שמעכ"ת שליט"א עומד בפרץ והרעיש על המכונות גילוח **שקרוב לודאי שהברזל החותך נוגע בבשר** והשי"ת יגדור פרצת עמו ורב תשואת חן חן למעכ"ת עבור זה עכ"ל. ועוד בחלק ג' מכתב מ"ט מהגר"ח קנייבסקי שליט"א בשם אביו, וז"ל ונתבקשתי לפרסם שמעולם לא התיר את מכונות גילוח וכו' וק"ו של זמנינו שהוא הרבה משוכלל יותר **וקרוב לודאי שעצם הסכין נוגע בבשר** והו"ל תער ממש עכ"ל.

¹ בדעת החזו"א יש מבוכה גדולה,

בשו"ת יביע אומר ח"ט מביא משו"ת יצחק ירנן ששמע מאדם נאמן שהחזו"א התיר מכונה מסויימת, וכן כתב הגר"מ שורקין שליט"א ששמע מהגר"מ כהן שליט"א שהיה מבאי ביתו של החזו"א שלא אסר את כל המכונות אלא בדק כל אחד לגופו, ומו"ר הגר"י פורטנוי שליט"א סיפר לי שמכיר שני אנשים שכאשר היו באר"י התיר להם החזו"א מכונה (ואחד מהם היה המנהל של ישיבת ליקווד). ואולי צ"ל דאחר שהוברר לו שהמכונה מגרד בעור התחיל לאסור וצ"ע.

אמנם לפי כל העדויות ומכתבי הגדולים היה דעת החזו"א לאסור דוקא משום שהעור נוגע בסכין, אבל לא אסר משום איכות הגילוח שמוריד את כל השיער כנ"ל. גם משמע מכל הנ"ל שהיה דעתו להקל במכונה ידני. ולפלא מה שראיתי בשו"ת שבה"ל ח"ד צ"ו שהיה לו משא ומתן עם החזו"א בזה ואסר משום שמגלח את השיער לגמרי כדבריו, והרי לפי הנ"ל העדויות שלפנינו בהם החזו"א אסר או התיר לא זהו טעמו. וטעם זה צע"ג כמו שנבאר בעזה"י.

ולעצם הדברים שמעתי רבים תמהים על החזו"א בזה שהצליח לגרד דיו מעל העור בכה"ג, ובשו"ת יביע אומר הנ"ל הביא מהשו"ת הנ"ל ששאל למומחה יר"ש ואמר שנראה לו שהדרך שהצליח החזו"א להוריד ביד היה כנראה מחוס המכונה. אמנם זה קשה מאד שיטעה בזה החזו"א.

תשובת הגאון רבי ניסים קרליץ שליט"א

שבסוף ספר חוט השני חלק א'.

על דבר השימוש במכונות גילוח, אף דמבואר בשו"ע יו"ד סימן קפ"א דבזקן גילוח במספריים כעין תער מותר ותער דוקא אסור, **מ"מ כפי הנראה במכונות ע"י דחיקה נכנס העור לבין החריצים והוי תער ממש**, ואף אם יזהר שלא לדחוק רחוק הדבר שלא יכשל שהרי בשערה אחת עבר על איסור דאורייתא ע"כ פשוט וברור שא"א להקל בשום סוג מכונה ולהכנס לספק דאורייתא, וכבר נאסר הדבר ע"י רבותינו בדור הקודם החפץ חיים והחזון איש. ובדיקה ע"י מישוש שערות אחר הגילוח אינה מועילה לחשש זה כלל. ש"י קרליץ

מבואר דהסכים **דדין המכונה בעצם מספריים**, אלא דחושש לדחיקת העור כנ"ל מהגרצ"פ פראנק זצ"ל, ואינו מסכים להתיר משום שלא ידחוק דקרוב לאיסור שידחק לכהפ"כ העור במקום שערה אחת. וכבר כתבנו דדעת הגרצ"פ זצ"ל ברורה בדברי רבינו הרמ"א

ומה שהזכיר מהח"ח לענ"ד צע"ג כמוש"כ לעיל. ומ"מ נראה ברור שהמכונה שהסכינים הפנימיים אינם חדים וא"א לחתוך בלי עזרת הרשת גם לדעתו הוא מספריים כעין תער ומותר.

מכונה שאין בה סכין חד

לפי הדעה הזאת מבואר דאין חוששים משום שהפנים נשארים חלקים, רק משום שהסכין פוגע בעור. ולפי זה במכונות **אשר הוכח ע"פ הנסיון שסכיניהם אינם חדים** והחיתוך נעשה רק ע"י פעולת מספריים ע"י חיכוך ברשת, וגם אם ידחק העור פנימה העור יגרד אבל הסכין לא יחתוך לכל הדעות יש להתיר לגלח בהם. ויש כמה מכונות כאלו בשוק. וכבר כתב עצה זו בשו"ת מנח"י הנ"ל.

האוסרים משום שצריך שיעור לשיער שגילח

בשו"ת מנחת יצחק ח"ד סימן קי"ג ובשו"ת באר משה חלק ז קונטרס עלעקטריק סימן י"ט, ובשו"ת חלקת יעקב יו"ד סימן צ ובשבט הלוי ח"ד סימן צ"ו האריכו לאסור מכונת גילוח משום שלדעתם כל שגילח את כל השיער עד שלא נשאר כלום עבר על איסור השחתה¹.

ועיקר סמך דידהו מבוסס על דברי החת"ס או"ח קנ"ד (שנתבאר לעיל בעזה"י), ועפ"ז העלו דצריך שישאר משהו של שיער ע"מ שלא יחשב השחתה, ונתנו בו שיעור כדי קריצת הצפורן דהיינו שכאשר מעביר עליו הציפורן מרגיש את השיער.

ובצדק כתב שם המנח"י באות כ"ג וז"ל **והנה לפי הנ"ל, היה אפשר למצוא מציאות קל בזוג מספריים שיהיה בו משום גלוח והשחתה אף בזמן הש"ס שלא היו עוד המכונות העלעקטרית שבזמנינו וכו'.** עכ"ל. וכן הוא האמת שכן מעיד המלמד להועיל כבר לפני כמהה ועשרים שנה בתשובות חלק יורה דעה סימן ס"ד אות 17 וז"ל

¹ בחלקת יעקב לא כתב דרך איסור רק דרך חשש לפי השיעור שנתן החת"ס לקריצת הצפורן לדעת רש"י.

והנסיון מעיד שראיתי הרבה אנשים מגולחים במספריים געצוויקט ואין שום רושם שיער ניכר בפניהם. עכ"ל.

וברור שכן הוא כמו שפירשנו לעיל שזוג התחתון היה חד כתער וכנגד הפנים ואם מניחו בעיקר השיער לא ישאר מאומה.

ומה שכתב החת"ס דא"א ע"י זוג כ"כ שלא ישאר קריצת הצפורן הכוונה באופן כללי שא"א לספר כל הפנים באופן זה שאח"כ יותר תער. ועוד שגם כאשר פניו חלקים לענ"ד ע"י דחיקה קלה ירגיש קריצה.

וא"כ תמיה טובה היאך סתמו כל הראשונים והפוסקים להקל במספריים כעין תער, ולא כתבו איזה שיעור שחייבים להשאיר, וסתימת כל הפוסקים להקל בכל מספריים כעין תער, ופשיטא דלא הו"ל לסתום אלא לפרש.

ואחר בקשת מחילה מגאונים אלו, אני העני קשה לי מאד, היאך לא הזכירו מלשונות כל הפוסקים הנ"ל דמספריים כעין תער הוא גילוח סמוך לבשר ממש ואינו משייר כלום, ופניו נעשים חלקים כאילו סיפר בתער, **ואם השאיר קצת מן הקצת יצא מכלל מספריים כעין תער.** ואטו שיעורים דידהו של קריצת צפורן וכדו' אינם בכלל קצת מן הקצת? והח"ח בספר תפארת האדם הנ"ל כתב **שאין שיעור לדבר.**

(ובמנחת יצחק הזכיר רק את לשון הפרישא שנשארים פניו חלקים כאילו ספר בתער, וכתב שהוא לאו דוקא, ודוחק. ובלא"ה תימה שכל הפוסקים הנ"ל כתבו שאינו משייר כלום וכו').

ובשבט הלוי הנ"ל כתב קצת בענין אחר וז"ל שם "אבל כל שחותך בצד העיקר, דהיינו **בתחילת חלק השיער הנגלה היוצא מתוך העור** הוא בגדר תער, ומספריים כעין תער הוא החותך **סמוך לבשר אך אין חותך סמוך לבשר ממש** וכו'. עכ"ל ופלא שלא הזכיר מכל הפוסקים שכתבו **שגילוח סמוך לבשר ממש בלי שיוור כלל** מותרת. וע"כ שיטה זו צ"ע לענ"ד, וקשה להעמיס דעתם בדברי הפוסקים הקדמונים ובפרט בדברי מרנא החפץ חיים שתלו עצמם בדעתו לאסור¹.

¹ ולענין עיקר דברי הגאונים הנ"ל, שתלו עצמם בדברי שו"ת חת"ס הנ"ל תמיה לי א"כ היאך פסקו בסניףא חריפא לאסור את הגילוח, והרי דברי החת"ס סובבים את שו"ת נוב"י תניינא יו"ד סימן פ' שהביא מהגאון רבי וואלף באסקאוויץ להתיר גילוח במספריים עד שלא נשאר כדי נטילת הזוג. ואח"כ יעבור על פניו בתער. וע"ז כתב החת"ס ממ"נ אסור דאם נימא שאין שם שיער לגבי גילוח כשהוא פחות מנטילת הזוג כבר השחית, ואם יש שם שיער לזה אז כאשר יעבור בתער ישחית.

וכבר תמהו על החת"ס האחרונים בשו"ת שאול שאל ובשו"ת מלמד להועיל הנזכר דכוונת הגאון הנ"ל פשוטה דהגם שיש השחתה גם ללא שיעור שיער מ"מ גילוח ליכא ואנן בעינן דרך גילוח. ובשו"ת ערוגת הבושם יו"ד סימן קל"ז הסכים לחת"ס.

ושם בחת"ס כתב שמוכח מתוך התשובה שגם הנוב"י מודה לדברי הגרי"ו הנ"ל, וכ"כ בהגהות בנו רב שמואל לנדא, וכן הסכים במלמד להועיל הנ"ל להלכה למעשה, וקבל הסכמה לדבריו מהגאון הגדול ראש לכל גדולי אשכנז הגאון רבי עזריאל הילדסהיימר, וכן פסק במטה לוי סימן י'.

וא"כ תמוה היאך אפשר למצוא מקור לאסור בודאות את המכונות מטעם זה. וכבר עמד ע"ז בהג"ה לחלק י' שם. ובלא"ה לא הבנתי את הלימוד מדברי החת"ס **שהרי דבריו ברורים שם שכתב כן דרך ממ"נ**, וא"כ אין הכרח כלל גם לדעתו וצל"ע גדול כע"ע בהבנת הגדולים הנ"ל, וכבר העיר בזה בהערה על שו"ת חלקת יעקב הנ"ל. **ושו"ר שכן דחה דבריהם בשו"ת אהל יששכר סימן נ"ט לבעל ליקוטי הערות על החת"ס.**

סט גילוח, קופסה ומכשיר גילוח
ידני וקופסה לסכיני גילוח, מתכת
מוזהבת, חברת גילט, שנות ה-30 וה-40.

מכשיר גילוח ידני
בוסטוני, קופסת מתכת, ידית מעוטרת
וקופסת מתכת לסכיני גילוח, שנות ה-50,
חברת גילט, ארה"ב.